

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Katedra občanského práva

**Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného
jmění manželů**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

červen 2013

Jana Brabencová

Čestné prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 24.6.2013

.....

Jana Brabencová

Poděkování:

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D., za odborné vedení mé práce a za cenné připomínky a rady. Děkuji také svým rodičům a blízkým za podporu, kterou mi po dobu mého studia poskytli.

Obsah

Úvod	1
1. Společné jmění manželů – obecná charakteristika	2
1.1 Manželské majetkové právo a manželský majetkový režim	2
1.2 Předmět SJM.....	3
1.3 Vznik a změna SJM	4
1.4 Zánik a vypořádání SJM	5
2. Soudní řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů	7
2.1 Povaha řízení o vypořádání SJM	7
2.2 Návrh na zahájení řízení o vypořádání SJM.....	9
2.3 Jednání a dokazování	9
3. Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů	10
3.1 Stádia a obecné zásady dokazování	10
3.2 Pojem a předmět dokazování ve vypořádacím řízení	16
3.3 Obecná charakteristika dokazování v řízení o zrušení a vypořádání SJM	17
3.4 Důkazní prostředky	33
3.5 Postavení soudu a účastníků v důkazním řízení	40
3.6 Specifika dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů	47
4. Rozhodnutí o vypořádání SJM	49
5. Opravné prostředky proti rozhodnutí o vypořádání SJM	51
6. Výkon rozhodnutí a exekuce	53
Závěr	56
SEZNAM ZKRATEK	58
Zákony	58
Ostatní použité zkratky	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	58
Monografie.....	58
Články z odborných časopisů	59
Použité právní předpisy	59
Použitá soudní judikatura.....	60
Rozhodnutí Ústavního soudu ČR	60
Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR.....	60
RESUMÉ (česká verze)	62
Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů	62
ABSTRACT (resumé - anglická verze)	63
Proving in the process of termination and settlement of community property of spouses	63

Úvod

V diplomové práci na téma „Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání SJM“ se hodlám zabývat problematikou dokazování, jako součástí procesního postupu soudu při řízení o vypořádání SJM. Téma je aktuální zejména proto, že společné jmění manželů je významným právním fenoménem a dokazování je „páteří civilního procesu“.¹ V současné době sice v mnoha případech uzavírají snoubenci předmanželskou smlouvu, avšak počet manželství končících rozvodem neklesá stejně jako počet soudních sporů o vypořádání společného jmění manželů.

Při zpracování tématu se nelze obejít bez stručného shrnutí hmotněprávní úpravy společného jmění manželů ani pasáže týkající se obecné úpravy řízení a dokazování, neboť jen tak lze vysvětlit a judikaturou doložit specifika dokazování ve vypořádacím řízení. Z těchto důvodů bude v úvodní kapitole obecně charakterizováno společné jmění manželů z hlediska hmotného práva. Dále práce pojednává o procesněprávních aspektech daného tématu s tím, že řazení kapitol odpovídá průběhu řízení podle OSŘ. Otázkám dokazování, jako stěžejnímu obsahu práce, se podrobně věnuje kapitola třetí.

Text práce jsem dokončila podle právního stavu ke dni 17.6.2013.

¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 223.

1. Společné jmění manželů – obecná charakteristika

V úvodu práce bylo naznačeno, že dokazování, jakožto proces zjišťování skutečností rozhodných pro posouzení věci, je podmíněno předmětem sporu.

1.1 Manželské majetkové právo a manželský majetkový režim

Nauka hovoří o „*statusových a majetkových důsledcích uzavření manželství*“.²

V teorii se rozlišují pojmy manželské majetkové právo a manželský majetkový režim. „*Manželským majetkovým právem se rozumí právní úprava veškerých majetkových vztahů, k jejichž vzniku dochází v důsledku uzavření manželství, bez zřetele k tomu, ve kterém právním odvětví jsou upraveny. V užším slova smyslu se manželským majetkovým právem rozumí jen právní úprava majetkových vztahů mezi manžely upravená v občanském zákoníku ke společnému majetku a majetkové vztahy manželů k třetím osobám. Pro způsob uspořádání majetkových práv a závazků manželů k majetku, který každý manžel vlastní v okamžiku uzavření manželství, k majetku, který manželé nabudou společně nebo jednotlivě za trvání manželství, jakož i k souhrnu práv a závazků každého manžela v případě, že dojde k zániku manželství, se používá pojem manželský majetkový režim*“.³ Rozlišují se režim manželského majetkového společenství a režim oddělených (samostatných) majetků manželů.⁴

„*Manželský majetkový režim modifikuje v řadě směrů obecnou právní úpravu vlastnického a závazkového práva. V oblasti vlastnického práva zákon zakládá pluralitu subjektů vlastnického práva manželů tím, že vytváří zvláštní podvojný (bezpodílový) spoluvlastnictví ke společnému majetku manželů. Každý manžel je vlastníkem celé věci, má právo věc držet, užívat, je však omezen stejným právem druhého manžela (R 42/72)*“.⁵

² DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 2.

³ Tamtéž, s. 11.

⁴ Tamtéž: „*Právní podstatou majetkového společenství je existence společného majetku manželů za trvání manželství, k němuž mají oba shodné právní postavení.*“ Majetkové společenství může být univerzální zahrnující veškerý majetek, nebo omezené týkající se jen určitého druhu věcí, jímž je v současné době SJM upravené v OZ. „*V režimu oddělených majetků společný majetek manželů nevzniká.*“

⁵ Tamtéž, s. 8.

1.2 Předmět SJM

SJM bylo do českého právního řádu zavedeno novelou č. 91/1998 Sb., s účinností od 1.8.1998, a nahradilo do té doby používaný institut BSM. Vztahem institutů současného společného jmění manželů a dřívějšího bezpodílového spoluvlastnictví se zabývá rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26. září 2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000: *„Institut společného jmění manželů není totožný s bezpodílovým spoluvlastnictvím manželů. Jedná se o dva rozdílné instituty, a to pojmenováním, předmětem (včetně možností jeho modifikací i před uzavřením manželství), rozsahem i obsahem, i zánikem (bezpodílové spoluvlastnictví manželů bylo možné zrušit za trvání manželství rozhodnutím soudu). Pokud bylo za trvání jednoho manželství soudem zrušeno bezpodílové spoluvlastnictví manželů jako institut manželského majetkového práva, nemohlo dojít k jeho transformaci ve společné jmění manželů jako nového institutu manželského majetkového práva.“* Nejvyšší soud dále konstatuje, že *„jak společné jmění manželů, tak bezpodílové spoluvlastnictví manželů jsou klíčové, nikoli však vše zahrnující a vše zastřešující instituty manželského majetkového práva, představující komplex majetkových vztahů manželů. Tzv. velká novela zákona o rodině provedená zákonem číslo 91/1998 Sb., účinným k 1.8.1998, podstatně zasáhla i do manželského majetkového práva, včetně jeho základního institutu. Bezpodílové spoluvlastnictví manželů upravené v občanském zákoníku v rámci věcných práv bylo nahrazeno širším institutem, společným jměním manželů“*. Přesto, že uvedené instituty nejsou totožné, řada judikátů je použitelná jak k výkladu otázek týkajících se BSM, tak i SJM.

Právní úprava SJM je zakotvena v § 143-151 OZ. Podle § 143 odst. 1 OZ: *„Společné jmění manželů tvoří a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věci, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věci vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka, b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah*

přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.“

1.3 Vznik a změna SJM

a) Vznik SJM

SJM je majetkovým důsledkem uzavření manželství, s jehož existencí je nerozlučně spjato. SJM vzniká ze zákona, i pokud je manželství neplatné. Podle § 143a odst. 2 OZ mohou manželé smlouvou uzavřenou notářským zápisem vyhradit vznik SJM zcela nebo zčásti ke dni zániku manželství, s výjimkou věcí tvořících obvyklé vybavení společné domácnosti. Podle § 143a odst. 3 OZ mohou muž a žena, kteří chtějí uzavřít manželství, upravit své budoucí majetkové vztahy obdobně.

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon) stanoví, že vznik nového SJM úpadce a jeho manžela po dobu trvání účinků prohlášení konkurzu není přípustný.

b) Změna SJM

Ustanovení § 143 OZ stanoví zákonný rozsah SJM, který však lze upravit buď smlouvou podle § 143a OZ nebo rozhodnutím soudu podle § 148 odst. 1 a 2 OZ. Jedná se o modifikaci společného jmění, ve směru zúžení až na obvyklé vybavení domácnosti anebo o jeho rozšíření. Smluvní volnost manželů je neomezená. Naproti tomu se liší rozhodování soudu o návrhu na zúžení SJM podle § 148 odst. 1 a § 148 odst. 2 OZ. Zatímco podle odstavce prvního soud může ze závažných důvodů na návrh zúžit SJM, podle § 148 odst. 2 OZ je podnikání jednoho z manželů tímto závažným důvodem, pro který soud společné jmění na návrh zruší, tj. v takovém případě nemůže žalobu zamítnout (rozsudek Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1392/2011 ze dne 22.2.2013).

Bylo-li SJM zúženo podle § 143a OZ, mohou se manželé později dohodnout na další změně, avšak nemůže být rozšířeno do předchozího rozsahu rozhodnutím soudu (rozsudek NS, sp. zn. 22 Cdo 3942/2008 ze dne 29.4.2010, Sb. NS 2. roč., 2011, s. 187).

1.4 Zánik a vypořádání SJM

a) Zánik SJM

Podle § 149 odst. 1 OZ zaniká SJM zánikem manželství. Podle § 22 odst. 1 ZR zaniká manželství smrtí nebo prohlášením jednoho manžela za mrtvého. Manželství může zaniknout též rozvodem, který je upraven v hlavě páté části první ZR. Za trvání manželství zaniká SJM pouze výjimečně. V případě prohlášení konkurzu na majetek jednoho z manželů (§ 268 odst. 1 IZ) nastanou účinky zániku SJM okamžikem, kdy usnesení o prohlášení konkurzu bylo vyvěšeno na úřední desce soudu. SJM zanikne též pravomocným uložením trestu propadnutí majetku některému z manželů (§ 66 odst. 4 TZ).⁶ Podle platného OZ od 1.8.1998 je vyloučen smluvní zánik SJM i zrušení SJM soudem za trvání manželství.

b) Vypořádání SJM

Podle § 149 odst. 2 OZ zanikne-li SJM, provede se jeho vypořádání. Tím se rozumí rozdělení majetku a závazků, které do SJM spadaly v den zániku (u rozvodu ke dni právní moci rozsudku), mezi manžele. Zánik a vypořádání se časově nekryjí. Vypořádání může být provedeno až po (byť částečném) zániku SJM, anebo tak, aby účinky nastaly až k okamžiku zániku (§ 24a ZR).⁷

Vypořádání závisí na právním důvodu zániku manželství. SJM se vypořádá v dědickém řízení, pokud manželství zaniklo smrtí nebo prohlášením jednoho z manželů za mrtvého (§ 460 a n. OZ).⁸ V případě rozvodu manželství se při vypořádání postupuje podle pravidel obsažených v § 149 odst. 2 OZ, který stanoví, že podíly manželů na majetku i závazky vzniklé za trvání manželství jsou stejné a každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Podle § 149 odst. 3 OZ se při vypořádání přihlédne k potřebám nezletilých dětí a dále k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu a jak se zasloužil o

⁶ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 197.

⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I., II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 993 a násl.

⁸ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 200-201.

nabytí a udržení společného jmění. Tyto zásady platí i v případě, došlo-li k zúžení SJM smlouvou podle § 143a odst. 1 a 2 OZ nebo rozhodnutím soudu podle § 148 odst. 1 a 2 OZ. Pokud se provádí vypořádání dohodou anebo tak činí soud, lze podle ustálené judikatury (R 70/65) přihlídnout i k dalším významným skutečnostem (např. zvýšená péče o nemocného člena rodiny bránící manželovi ve výkonu povolání).

c) Způsoby vypořádání

K vypořádání SJM může dojít

- a) dohodou bývalých manželů podle § 150 odst. 1 OZ,
- b) rozhodnutím soudu podle § 150 odst. 3 OZ,
- c) uplatněním zákonné domněnky podle § 150 odst. 4 OZ.

Kombinace uvedených způsobů vypořádání je možná.⁹

- a) Právní úprava vypořádání preferuje dohodu manželů. Od 1.8.1998 musí mít písemnou formu, jinak je absolutně neplatná. Dohodu o vypořádání je třeba uzavřít nejpozději posledního dne tříleté lhůty po zániku (zúžení) SJM. Je-li předmětem dohody nemovitost, účinky dohody nastanou vkladem do katastru nemovitostí, tzn., že návrh na vklad musí být podán rovněž nejpozději poslední den tříleté lhůty. Zákonem není stanoveno, že se dohoda musí týkat celého majetku, ale není vyloučeno ani uzavření dílčí dohody anebo lze dohodu uzavřít opakovaně. Prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání nebo podat návrh na vypořádání soudu.¹⁰
- b) Nepodařilo-li se uzavřít dohodu, provede vypořádání soud na návrh některého z manželů. Prohlášením konkurzu přechází na insolvenčního správce také oprávnění podat návrh na vypořádání soudu. Návrh mohou podat také dědicové manžela, který zemřel, pokud SJM nezaniklo v důsledku jeho smrti (k vypořádání by došlo v rámci řízení o dědictví), ale za jeho života např.

⁹ Tamtéž, s. 201.

¹⁰ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I., II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1006 a násl.

v důsledku rozvodu.¹¹ Návrh je třeba podat nejpozději poslední den tříleté lhůty po zániku (zúžení) SJM.¹²

c) Nedošlo-li ve lhůtě tří let od zániku SJM k vypořádání dohodou, ani k podání návrhu k soudu, k vypořádání došlo v důsledku nevyvratitelné, tzv. zákonné domněnky, podle níž se má se za to, že:¹³

ca) movité věci, pro běžný provoz domácnosti a pro osobní potřebu jsou ve výlučném vlastnictví toho z manželů, který je ke konci tříletého období užíval pro sebe, svou rodinu a domácnost,

cb) pro ostatní movité věci, které nikdo z manželů neužíval pro sebe, rodinu ani domácnost, platí, že se staly předmětem podílového spoluvlastnictví a podíly obou jsou stejné,

cc) jedná-li se o nemovitost, platí totéž jako sub cb),

cd) pro jiná majetková práva, pohledávky a závazky (podíl v bytovém družstvu, peníze na společných účtech, úvěry) platí sub ca, cb a cc) přiměřeně.

2. Soudní řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů

2.1 Povaha řízení o vypořádání SJM

Vypořádací řízení je řízením sporným, jehož účastníky jsou žalobce a žalovaný. Spor o vypořádání společného jmění manželů je sporem majetkovým, z čehož vyplývá,

¹¹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 215.

¹² ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I., II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1008 a násl.

¹³ Tamtéž, s. 1011 a násl.

že může dojít k uzavření smíru ve smyslu § 99 OSŘ a spor může být předmětem rozhodčího řízení (§ 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů).¹⁴

Nejvyšší soud uvedl, že se jedná o řízení k vypořádání vztahů mezi účastníky, jehož způsob vyplývá z právního předpisu (rozsudek NS ČR, sp.zn. 22 Cdo 410/2008 ze dne 28.5.2009).

Řízení o vypořádání společného jmění manželů je označováno jako *iudicium duplex*.¹⁵ To znamená, že účastníci na obou stranách sporu mají současně postavení navrhovatele i odpůrce. V řízení se tato dvojjedinost promítá v tom, že každý z účastníků může (do tří let od zániku SJM) označit majetek, který je třeba vypořádat. V tomto případě nejde o vzájemnou žalobu. Dále v případě vypořádacího řízení jde o případ podle § 153 odst. 2 OSŘ¹⁶, kdy soud není vázán návrhem (žalobou), pokud z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Soud je však vázán účastníky navrženými položkami a položky nenavržené podléhají po uplynutí tří let po zániku SJM zákonné domněnce podle ustanovení § 150 odst. 4 OZ a nelze o ně rozšířit předmět řízení.¹⁷ Soud může návrh překročit ohledně hodnoty (ceny) majetku i ohledně způsobu, jak jej mezi manžele rozdělí (např. rozsudek NS ČR ze dne 27.9.2004, sp.zn. 22 Cdo 684/2004).

Předchozí právní úprava vycházela z toho, že soud je povinen veškerý majetek vypátrat a vypořádat. To již podle současné judikatury neobstojí zejména s poukazem na to, že normy upravující SJM jsou nyní více dispozitivní a v občanském soudním řízení se uplatňuje zásada projednací a dispoziční.¹⁸

Další důsledek *iudicia duplex* spočívá v konzumpci žalobního práva druhého účastníka, pokud již podal jeden z bývalých účastníků společného jmění návrh na jeho

¹⁴ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 220.

¹⁵ Tamtéž, s. 216.

¹⁶ Podle § 153 odst. 2 OSŘ: „Soud může překročit návrhy účastníků a přisoudit něco jiného nebo více, než čeho se domáhají, jen tehdy, jestliže řízení bylo možno zahájit i bez návrhu, nebo jestliže z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky.“

¹⁷ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 213.

¹⁸ Tamtéž, s. 214.

vypořádání. Konečně se projeví v tom, že zpětvzetí žaloby na vypořádání není možné bez souhlasu obou účastníků.¹⁹

Právo na vypořádání tohoto spoluvlastnictví se nepromlčuje, neboť jde o výkon vlastnického práva (§ 100 odst. 2 OZ).

2.2 Návrh na zahájení řízení o vypořádání SJM

Řízení o vypořádání SJM se zahajuje žalobou podle § 79 odst. 1, věta poslední OSŘ.

Podle § 9 odst. 1 OSŘ je k řízení věcně příslušný okresní soud, který jedná samosoudcem podle § 36 OSŘ ve spojení s § 36a odst. 2. Místně příslušným je podle § 84 OSŘ obecný soud účastníka, proti němuž návrh směřuje, resp. obecný soud určený podle § 85 odst. 1 OSŘ, zejména podle bydliště, popř. soud určený podle § 11 odst. 2 OSŘ. Výlučná místní příslušnost se uplatní v případě, že manželství skončilo rozvodem, kdy soud, který rozhodoval o rozvodu, je příslušný i k řízení o vypořádání společného jmění manželů nebo jiného jejich majetku a o zrušení společného nájmu bytu (§ 88 písm. b) OSŘ).

Obsahem žaloby podle § 79 odst. 1 OSŘ je označení, čeho se žalobce domáhá, tj. v jakém rozsahu má být SJM vypořádáno, čímž se vymezí předmět řízení. Dále se v žalobě vyličí rozhodné skutečnosti a označí důkazy, jichž se navrhovatel dovolává, a připojí se konečný návrh obsahující požadovaný způsob vypořádání.²⁰

Obsah a rozsah žaloby určuje další průběh řízení i dokazování.

2.3 Jednání a dokazování

Jakmile bylo zahájeno řízení, postupuje v něm soud i bez dalších návrhů tak, aby byla věc co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Přitom usiluje, aby spor byl vyřešen

¹⁹ Tamtéž, s. 216.

²⁰ Tamtéž, s. 215.

smírně (§ 100 odst. 1 OSŘ). Shledá-li soud splněnými podmínky řízení podle § 103 a násl. OSŘ, a naopak neshledá-li překážky postupu řízení podle § 107–111 OSŘ, ani důvod ke spojení či vyloučení věci podle § 112 OSŘ, připraví předseda senátu jednání (§ 114a odst. 1 OSŘ), aby bylo možné o věci rozhodnout při jediném jednání.

Stěžejní činností soudu v průběhu řízení je zjišťování skutečného stavu věci dokazováním.

3. Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů

Podle Winterové je procesní dokazování definováno jako: „*Postup soudu (popř. výjimečně jiného orgánu, např. rozhodce v rozhodčím řízení) a účastníků, procesním právem zvlášť upravený, směřující k vytvoření potřebných skutkových poznatků o rozhodných skutečnostech.*“²¹

3.1 Stádia a obecné zásady dokazování

A) Stádia dokazování

Dokazování se člení do čtyř fází – a) navrhování, b) obstarávání, c) provádění a d) hodnocení důkazů.²²

a) Navrhování důkazů (důkazních prostředků)

Podle § 120 odst. 1 OSŘ jsou účastníci řízení povinni navrhnout, označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Důkazy navrhuje zpravidla žalobce, resp. účastníci. Ten, kdo provedení určitého důkazního prostředku navrhuje, musí uvést vedle jeho označení také místo, kde se nachází. Po novele OSŘ, provedené zákonem č. 30/2000 Sb., byla omezena možnost navrhopvat důkazy ve sporném řízení tak, že je lze navrhopvat jen v prvním stupni

²¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 228.

²² Tamtéž, s. 247-249.

řízení.²³ Novelou OSŘ provedenou zákonem č. 7/2009 Sb. došlo k prohloubení koncentrace řízení. Důkazy lze navrhopvat ve sporném řízení omezeně, a to podle znění § 118b odst. 1 OSŘ jen do skončení přípravného jednání, popř. do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta, a to ve věcech, v nichž byla provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ. Pokud nebyla provedena příprava jednání podle § 114c OSŘ, jen do skončení prvního jednání, popř. do uplynutí lhůty, která byla účastníkům poskytnuta. Jedná se tedy o neúplnou apelaci.

K tomu shodně uvádí např. usnesení NS ČR ze dne 10.11.2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009, které řeší otázku navrhování a provádění důkazů (§ 120 odst. 1 druhá věta OSŘ): „*Soud rozhoduje, které z navrhovaných důkazů provede. Podle konstantní judikatury Ústavního soudu ze zásad řádného procesu automaticky nevyplývá povinnost soudu provést všechny důkazy, které účastník řízení navrhl. Soud však musí nejen o vznesených návrzích (včetně návrhů důkazních) rozhodnout, ale také – pokud jim nevyhoví – ve svém rozhodnutí vyložit, z jakých důvodů (zpravidla ve vztahu k hmotněprávním předpisům, které aplikoval a právním závěrům, k nimž na skutkovém základě věci dospěl) navržené důkazy neprovedl.*“

Pojmy důkaz a důkazní prostředek bývají zaměňovány. Důkazní prostředky jsou vymezeny v § 125 OSŘ. Přímé důkazní prostředky soudu umožňují přímo poznání určité skutečnosti (ohledání), naproti tomu nepřímé důkazní prostředky jsou všechny ostatní, které jsou soudu zprostředkovány (prostřednictvím osob nebo věcí). Důkazem jsou výsledky (poznatky) získané pomocí procesního dokazování. Důkazy je možné dělit na přímé a nepřímé podle vztahu k předmětu dokazování. U přímého důkazu vyplývá platnost teze z argumentu přímo. U nepřímého důkazu (indicie) dojdeme k výsledku až pomocí další myšlenkové operace nebo více operací. Nepřímým důkazem je například tzv. alibi.²⁴

b) Obstarávání důkazů

²³ Tamtéž, s. 248.

²⁴ Tamtéž, s. 225-226.

Důkazní prostředky obstarává soud. Důkazní prostředky jsou příkladmo definovány přímo v OSŘ v ustanovení § 125 takto: „*Za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, zejména výslech svědků, znalecký posudek, zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob, notářské nebo exekutorské zápisy a jiné listiny, ohledání a výslech účastníků. Pokud není způsob provedení důkazu předepsán, určí jej soud.*“ V rámci přípravy jednání soud provede i výběr důkazů, které bude třeba provést vzhledem k předmětu řízení a právnímu posouzení. Soud zejména předvolá svědky (§ 126 odst. 1 OSŘ), vyžádá odborné vyjádření nebo ustanoví znalce (§ 127 odst. 1 OSŘ) anebo vyzve účastníky nebo třetí osoby, aby předložili soudu věc nebo listinu, kterou mají u sebe, pokud je důležitá pro rozhodnutí (tzv. ediční povinnost, § 129 odst. 2 a § 130 odst. 1 OSŘ). Pokud navržený důkazní prostředek nebude k dispozici, má to stejné procesní důsledky, jako by nebyl navržen.²⁵

c) Provádění důkazů

Podle § 122 OSŘ se dokazování provádí zpravidla při jednání, je-li to účelné, lze je provést dožádáním jiného soudu anebo mimo jednání. Účastníci mají právo být přítomni a mohou se k provedeným důkazům vyjadřovat. Účastník ani jeho advokát nemůže sám provádět žádný důkaz, důkazy provádí soud. Soud rozhoduje, které důkazy provede a prohlašuje dokazování za skončené.²⁶

Při provádění důkazů soud respektuje omezení plynoucí z § 124 OSŘ ve vztahu k provádění důkazů, na něž se může vztahovat povinnost mlčenlivosti.

Dokazování se budou týkat pouze sporné skutečnosti.²⁷ Naopak za vlastní zjištění lze vzít ta fakta, na nichž se účastníci shodli. Usnesení NS ČR ze dne 23.3.2010, sp. zn. 23 Cdo 5091/2009 k tomu uvádí: „*Jen z procesně vyjádřených stanovisek účastníků řízení lze v rámci přípravy jednání usuzovat na to, která tvrzení účastníků jsou shodná, takže je soud může vzít za svá skutková zjištění, a ke kterým tvrzením bude třeba provádět dokazování. Účelem výzvy podle ustanovení § 114b odst. 1 OSŘ je též zajistit,*

²⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 248.

²⁶ Tamtéž, s. 248.

²⁷ Tamtéž, s. 232.

aby měl soud již v rámci přípravy jednání k dispozici listinné důkazy a návrhy na provedení dalších důkazů.“

Dokazování není neomezené. Nastane-li situace, že některou skutečnost nelze objasnit (*non liquet*), uplatní se koncept důkazní povinnosti, důkazního břemene anebo právní domněnky. Důkazní povinnost znamená, že účastník musí navrhnout důkazní prostředky k prokázání jím tvrzených skutečností. Navazuje na povinnost tvrzení, tj. na povinnost uvést skutečnosti důležité pro rozhodnutí. Důkazní břemeno je procesní odpovědností účastníka za to, že budou rozhodné skutečnosti prokázány. Pokud žalobce neunesl důkazní břemeno, nepodařilo se mu tvrzenou skutečnost prokázat, což znamená neúspěch ve sporu. Důkazní břemeno se váže na konkrétního účastníka, nelze jej přenášet na jiného. Břemeno tvrzení představuje procesní odpovědnost účastníka za to, že soud se rozhodnou skutečnost dozví. Jeho neunesení opět znamená prohru sporu.²⁸

Soud může využít právní (zákoně) domněnky (*presumptiones*), jež znamenají, že soud vezme za prokázané něco, co bezpečně prokázáno není, kdy se vychází z určitého zkušenostního předpokladu, který je pravděpodobný. Zákon nicméně může obsahovat jako právní domněnku i takový závěr, který se neopírá o zkušenostní předpoklad. Právní domněnky lze identifikovat podle jejich jazykového vyjádření (... má se za to..., ... platí, že..., ... považuje se za... atd.). Jejich základem je ustanovení § 133 OSŘ, stanovící: „*Skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázánu, pokud v řízení nevyšel najevo opak.*“ Rozdělujeme je na vyvratitelné (*praesumptiones iuris*) a nevyvratitelné (*praesumptiones iuris et/ac de iure*). Vyvratitelná právní domněnka (*praesumptio iuris*) připouští důkaz opaku, tedy platí, pokud není dokázán opak. Nevyvratitelná domněnka (*praesumptio iuris et de iure*) důkaz opaku nepřipouští. Protidůkaz je však přípustný vždy. Naproti tomu fikce je vědomý a právem podložený rozpor se skutečností. Je možné použít protidůkaz. Skutkové domněnky (*praesumptiones homini seu facti*) vyplývají z všeobecné lidské zkušenosti a lze je vyvrátit dokázáním opaku.²⁹

²⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 250-251.

²⁹ Tamtéž, s. 232-234.

Dokazování usnadňuje také koncept prejudiciální otázky. Prejudiciální (předběžná, předurčující) otázka sama není předmětem řízení, ale na jejím zodpovězení je závislé rozhodnutí v meritu věci. Předběžná otázka může být jindy samostatným předmětem řízení.³⁰ Zákonný základ je obsažen v ustanovení § 135 OSŘ.³¹

OSŘ dále usnadňuje dokazování tím, že upravuje tzv. úvahu soudu. Podle § 136 OSŘ: „*Lze-li výši nároků zjistit jen s nepoměrnými obtížemi nebo nelze-li ji zjistit vůbec, určí ji soud podle své úvahy.*“ Soud tedy určí výši nároku, nicméně tzv. základ nároku, jeho existence, musí být prokázána. Soud musí svou úvahu dostatečně odůvodnit, aby byla přezkoumatelná nadřízeným soudem.³²

d) Hodnocení důkazů

Podle § 132 OSŘ „*důkazy hodnotí soud podle své úvahy, a to každý důkaz jednotlivě a všechny důkazy v jejich vzájemné souvislosti; přitom pečlivě přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo, včetně toho, co uvedli účastníci*“. Ústavní soud k tomu v usnesení sp. zn. I. ÚS 2978/09 ze dne 9.9.2010 uvádí, že: „*Rozhodnutí o rozsahu dokazování a volné hodnocení důkazů spadá do výlučné pravomoci obecných soudů, které mají v rámci normativního obsahu aplikovaných podústavních norem dostatečně široký prostor pro to, aby každý případ po provedení potřebných důkazů individuálně posoudily a rozhodly.*“ Soud musí dospět k přesvědčení, že sporná skutečnost byla v řízení prokázána jako pravdivá.

B) Obecné zásady dokazování

Průběh dokazování a jeho rozsah je odvislý od povahy řízení a předmětu sporu. V řízení sporném, kam patří i řízení o vypořádání SJM, se zejména postupuje v souladu s obecně platnými zásadami (principy)³³, které se promítají i do dokazování.

³⁰ Tamtéž, s. 234-236.

³¹ Podle § 135 odst. 1 OSŘ: „*Soud je vázán rozhodnutím příslušných orgánů o tom, že byl spáchán trestný čin, přešůpek nebo jiný správní delikt postižitelný podle zvláštních předpisů, a kdo je spáchal, jakož i rozhodnutím o osobním stavu; soud však není vázán rozhodnutím v blokovém řízení.*“ Podle § 135 odst. 2 OSŘ: „*Jinak otázky, o nichž přísluší rozhodnout jinému orgánu, může soud posoudit sám. Bylo-li však o takové otázce vydáno příslušným orgánem rozhodnutí, soud z něho vychází.*“

³² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 236-237.

³³ Tamtéž, s. 59 a násl.

Ve sporném řízení se zejména uplatní zásada projednací. Soud projednává to, co mu účastníci k projednání předloží. Účastník je povinen tvrdit rozhodné skutečnosti a označit důkazy k jejich prokázání, jinak nemůže být ve věci úspěšný.³⁴ K zásadě projednací se NS ČR vyjadřuje například v rozsudku sp. zn. 33 Cdo 1115/99, ze dne 29.6.2000: „*Sporné řízení je ovládáno zásadou projednací, a proto jsou účastníci povinni tvrdit skutečnosti, z nichž vyvozují pro sebe příznivé právní důsledky. K těmto tvrzením jsou povinni nabídnout soudu důkazy (§ 120 odst. 1 OSŘ).*“

Zásada volného hodnocení důkazů odpovídá na otázku, jakou váhu mohou pro poznání skutkového stavu důkazní prostředky mít a znamená, že soudce volně, podle svého vnitřního přesvědčení dospívá k závěru, že určitá skutečnost je dostatečně prokázána. Zákonný základ je dán v ustanovení § 132 OSŘ. I ve sporném řízení se však užije § 134 OSŘ, které stanoví důkazní sílu veřejné listiny, ačkoli v teoretické rovině je projevem legální teorie důkazní.³⁵

Dalším významným principem ovládajícím dokazování je princip materiální pravdy, který má umožnit zjištění skutečného skutkového stavu bez formálních překážek, nejde o zjištění úplné pravdy v každém případě. Naproti tomu princip formální pravdy předpokládá dodržení určitých forem. Jsou vedeny diskuze o tom, který z principů v současném civilním procesu převažuje.³⁶

V řízení je třeba respektovat principy *nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců, princip zákonného soudu a zákonného soudce, princip rovnosti a kontradiktornosti, právo na právní pomoc, princip veřejnosti, princip ústnosti a přímosti, princip hospodárnosti,*³⁷ které naplňují právo na spravedlivý proces (principy řádného fungování justice), zakotvené v Ústavě ČR, v Listině základních práv a svobod a v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (čl. 6).

³⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 74-76.

³⁵ Tamtéž, s. 76-77.

³⁶ Tamtéž, s. 79 a násl.

³⁷ Tamtéž, s. 60 a násl.

Právo na spravedlivý proces se odráží i ve fázi dokazování tím, jak uvádí Ústavní soud v usnesení sp. zn. I. ÚS 2978/09 ze dne 9.9.2010, že nebude rozhodnuto, aniž byly některé důkazy pomínuty, nebudou použity důkazy získané a provedené v rozporu s procesními předpisy a nedojde ke svévolnému hodnocení důkazů, bez jakéhokoli akceptovatelného racionálního logického základu.

3.2 Pojem a předmět dokazování ve vypořádacím řízení

Pojmově se podle Dvořáka a Spáčila „majetkem pro účely SJM rozumí věci (movité i nemovité), pohledávky, jiná práva a jiné hodnoty ocenitelné penězi. Aby se majetek stal předmětem SJM, musí jít o majetek nabytý jedním či oběma manžely za trvání manželství a nesmí být dán zákonný ani smluvní důvod, který by jej ze společného jmění vylučoval“.³⁸

Předmětem dokazování jsou aktiva či pasiva, označená žalobcem jako spadající do SJM v době jeho zániku a existující v době rozhodování soudu, jež jsou mezi bývalými manželi sporná. Předmět dokazování v řízení o vypořádání SJM vychází ze zásady dispoziční, a proto je vymezen obsahem žaloby. Žalobce má právo domáhat se vypořádání a následného rozdělení i jen některé části zaniklého SJM, zatímco další části mohou být vypořádány dohodou anebo podle zákonné domněnky. Zákonnou domněnku podle § 150 odst. 4 OZ soud neprokazuje, ale zjistí ji ze spisu a musí k ní přihlídnout i bez návrhu, vzhledem k § 132 OSŘ, který stanoví, že soud při hodnocení důkazů přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo.³⁹

Předmětem dokazování mohou být, v rozsahu žaloby, rovněž tzv. vnosity a zápočty, tj. zjištění hodnoty majetku, který žalobce přinesl do manželství anebo hodnoty, které ze svého investoval do společného majetku.

³⁸ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 66.

³⁹ Tamtéž, s. 218.

3.3 Obecná charakteristika dokazování v řízení o zrušení a vypořádání SJM

Smyslem vypořádacího řízení je spravedlivě rozhodnout o likvidaci a rozdělení původně společných věcí manželů. Dokazováním se proto zjistí, zda sporný majetek - aktiva i pasiva - spadají do SJM a jaká je hodnota sporného majetku.

Při vypořádání se vychází z rovnosti podílů obou manželů na společném jmění.⁴⁰ V konkrétním případě však podíly obou manželů nemusí být stanoveny ve stejné výši. Soudy výši podílů určují podle ustanovení § 149 odst. 2 a 3 OZ.⁴¹ Soud na základě vlastní úvahy vychází při určení výše podílů z dostatečně zjištěného skutečného stavu věci a svou úvahu řádně odůvodní (R 42/72).⁴² Výši podílů lze určit procentuálně nebo zlomkem. Možné je také přikázání určité věci jen jednomu z manželů bez povinnosti k finančnímu vyrovnání.⁴³

Stále použitelný rozsudek Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 22 Cdo 2433/1999 ze dne 17. 1. 2001 uvádí, že „vypořádání BSM podle § 150 OZ sestává jednak ze stránky kvalitativní, tj. uspořádání vlastnictví k jednotlivým věcem, jednak ze stránky kvantitativní, při níž jde o hodnotové podíly účastníků.“ Tento rozsudek, který nevylučuje stanovení nestejných podílů manželů na společném majetku, současně připomíná, že „na společných dlužích se účastníci podílejí zásadně ve stejném poměru, v jakém se podílejí na společném majetku“.

⁴⁰ DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 238.

⁴¹ Ustanovení § 149 odst. 2 věta první OZ zní: „Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku patřícím do jejich společného jmění jsou stejné.“ § 149 odst. 3 OZ uvádí: „Při vypořádání se přihlédne především k potřebám nezletilých dětí, k tomu, jak se každý z manželů staral o rodinu, a k tomu, jak se zasloužil o nabytí a udržení společného jmění. Při určení míry přičinění je třeba vzít též zřetel k péči o děti a k obstarávání společné domácnosti.“

⁴² DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 238-239.

⁴³ Tamtéž, s. 239.

Soud neprovádí dokazování ke zjištění příčin rozpadu manželství, neboť se nejedná o skutečnost rozhodnou pro určení podílů. To však neznamená, že k nim nemůže přihlídnout, pokud by výsledek řízení byl v rozporu s dobrými mravy.⁴⁴

Bude-li soud zvažovat možnost zvýšení podílu pro mimořádné zásluhy jednoho z manželů o získání společného majetku, anebo bude-li zohledňovat zájmy a potřeby nezletilých dětí,⁴⁵ provede k tomu dokazování, co do obsahu a rozsahu odvislém od konkrétního případu. Nevyplyvá-li to z dohody rodičů nebo rozhodnutí opatrovnického soudu o úpravě poměrů nezletilých dětí (§ 24a odst. 1 písm. b), § 25, § 26 ZR), soud zjišťuje, se kterým z rodičů bude dítě po rozvodu žít (komu bude svěřeno do výchovy), kde bude žít, tj. zda má rodič možnost vlastního bydlení, zda věci ze společného vybavení domácnosti jsou potřebné při péči o nezletilé dítě, nakolik bude rodič s dítětem finančně zabezpečen z rozdělených úspor. Jsou-li předmětem vypořádání i konkrétní věci pořízené za trvání manželství a sloužící potřebám dětí, bude třeba zjistit, nejsou-li majetkem dětí, například darem.⁴⁶

Právními předpisy nejsou stanovena kritéria pro to, komu je třeba přikázat do výlučného vlastnictví konkrétní část majetku, avšak podle judikatury se mimo jiné přihlédne k účelnějšímu využití (rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 2289/99).⁴⁷

Z dostupných rozhodnutí Nejvyššího soudu je patrné, že meritem sporu jsou, pokud jde o majetková aktiva, nejčastěji nemovitosti, cenné movité předměty, zejména šperky, starožitnosti, automobily, nábytek a ostatní vybavení domácnosti, jakož i předměty určené ke sportovnímu vyžití členů rodiny. Dále se bývalí manželé soudí o hotové peníze a úspory na bankovních účtech anebo uložené v jiných finančních a bankovních produktech. Velkou část rozhodovací praxe soudů zaujímají spory o vypořádání SJM k majetku pocházejícímu z podnikání některého z manželů.

⁴⁴ Tamtéž, s. 244.

⁴⁵ Tamtéž, s. 240 a násl.

⁴⁶ Tamtéž, s. 243.

⁴⁷ Tamtéž, s. 245-246.

V soudním řízení je rovněž třeba zjistit skutečnosti potřebné k vypořádání práv a závazků vzniklých za trvání manželství jednomu nebo oběma manželům, ze závazkových a smluvních vztahů, např. k věcem nabytým na podkladě smlouvy o úvěru nebo leasingové smlouvy anebo závazků vzniklých z protiprávního jednání.

a) Aktiva

V procesu dokazování ohledně aktiv je třeba vycházet ze zjištění, zda předmětem sporu je majetek nabytý za trvání manželství jedním nebo oběma manžely i způsob nabytí, tzv. právní titul.⁴⁸

Součástí SJM je zpravidla věc získaná za úplatu. Směrodatné je zjištění, z jakých zdrojů byl majetek financován. Zpravidla se majetek získá za peníze ze mzdy nebo platu, ze zisku z podnikání, z výnosů společného majetku.⁴⁹

Pokud je předmětem žaloby věc získaná darem, soud zjišťuje, kdo byl obdarovaným. Byl-li obdarovaným jeden z manželů, stane se výlučným vlastníkem věci (§ 143 OZ). Jsou-li obdarováni oba manželé, soud bude zkoumat mj. i vůli dárce k obdarování jednoho či obou manželů. Donedávna totiž platilo, že v případě daru manželům se vůči této věci stali vlastníky podílovými, ledaže došlo k vůli projevenému rozšíření SJM. V poslední době se však od této koncepce upouští, s přihlédnutím k tomu, že není žádný logický důvod nenabývat majetek darem do SJM, pokud dárce považoval oba manžele za obmyšlené osoby, jejich manželství trvalo a SJM existovalo v nemodifikované podobě.⁵⁰ Lze mít za to, že tomu odpovídá i budoucí úprava v § 709 odst. 1 písm. b) občanského zákoníku, zák. č. 89/2012 Sb., který nabude účinnosti od 1.1.2014, pokud uvádí, že „*součástí společného jmění je to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství, s výjimkou toho, co nabyt darem, děděním nebo odkazem jen jeden z manželů, ledaže dárce při darování nebo zůstavitel v pořízení pro případ smrti projevil jiný úmysl.*“

Nabytí majetku na základě smlouvy uzavřené jen jedním z manželů za trvání manželství, ať již kupní nebo jiné (např. dohoda o zrušení a vypořádání podílového

⁴⁸ Tamtéž, s. 60.

⁴⁹ Tamtéž, s. 61.

⁵⁰ Tamtéž, s. 79.

spoluvlastnictví podle § 141 odst. 2 OZ, smlouva o prodeji podniku nebo jeho části podle 476 ObchZ)⁵¹, poskytuje podklad pro zařazení věci do SJM podle § 143 OZ. Je-li předmět takto získaný do vlastnictví předmětem sporu, soud provede dokazování k ověření pravdivosti tvrzení žalobce, že se jednalo o věc nabytou do výlučného majetku jen jednoho z nich. Důkazním prostředkem může být v takovém případě jen notářský zápis, prokazující vůli manželů k modifikaci - zúžení SJM. Není-li taková listina vydána, nelze věc ze SJM vyloučit.⁵²

Při posuzování nabytí vlastnického práva k movité nebo nemovité věci se postupuje rozdílně.

V případě věcí movitých soud zaměří dokazování k okamžiku nabytí vlastnictví, které se váže zpravidla k okamžiku převzetí věci. Přitom však bude přihlížet i ke způsobu převzetí věci, neboť právní režim převzetí věci se liší, jde-li o předání z ruky do ruky, nebo při převzetí na poště, při převzetí např. jen klíčů od domu, popř. dojde k převodu vlastnictví zaplacením kupní ceny při samoobslužném prodeji (§ 614 odst. 3 OZ).⁵³

Patří-li nemovitá věc do SJM se prokazuje zpravidla listinami.⁵⁴ Jedná se o kupní či darovací smlouvu anebo o jinou listinu, vloženou do katastru nemovitostí. K nabytí vlastnického práva dochází vkladem (§ 133 odst. 2, 3 OZ). Z hlediska SJM je nemovitost jeho součástí, pokud účinky vkladu nastaly po uzavření manželství. Soud provede dokazování k okamžiku podání návrhu na vklad vlastnického práva do katastru nemovitostí. Byl-li podán jedním z manželů před uzavřením manželství, pak vlastnické právo nabyt jen tento jedinec. Pokud by druhý manžel argumentoval tím, že kupní cenu zaplatil kupující až za trvání manželství, a použil k její úhradě i společné prostředky, a nalézací soud by dokazováním zjistil, že tomu tak bylo, pak by druhému manželu náležela náhrada za vynaložené prostředky do „cizího“ majetku, aniž by to však cokoli měnilo na existenci výlučného vlastnictví.⁵⁵

⁵¹ Tamtéž, s. 73.

⁵² Tamtéž.

⁵³ Tamtéž, s. 74.

⁵⁴ Tamtéž, s. 75.

⁵⁵ Tamtéž.

Žalobci v mnoha případech tvrdí, že ačkoli nemovitost je zapsána v katastru nemovitostí jako náležející oběma manželům, kupní cena byla uhrazena výhradně ze žalobcových finančních prostředků. V takovém případě je dokazování směřováno nejen ke zjištění původu peněz, ale i k ověření vůle manželů k nabytí vlastnictví. Soudy zpravidla k tomu provádějí jak účastnické, tak svědecké výpovědi. Je-li prokázáno, že manželé při uzavírání kupní smlouvy projeví vůli vlastnit věc společně, vezme soud za prokázané, že nemovitá věc náleží do SJM.⁵⁶ NS v usnesení sp. zn. 20 Cdo 2916/2011 ze dne 20.11.2012 k tomu uvedl, že „*Zákon preferuje společné jmění manželů před jejich oddělenými majetky. Tam, kde jsou dány zákonné předpoklady pro zařazení věci do společného jmění, mohou věc manželé učinit předmětem výlučného majetku jen způsobem stanoveným zákonem, tedy zejména zúžením společného jmění; k takové modifikaci je třeba notářského zápisu. Pouhá shodná vůle nabytí věc do výlučného majetku nemůže věc ze společného jmění vyloučit.*“

Ústavní soud k tomu ve svém usnesení sp. zn. I. ÚS 2464/10 ze dne 11. listopadu 2010 ve věci týkající se ústavní stížnosti pro porušení práva navrhovatelky na spravedlivý proces dle čl. 36, čl. 37 odst. 3, čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod, uvádí: „*Odvolací soud sice vyšel z toho, že nemovitosti byly zčásti zakoupeny z výlučných prostředků žalované (a tuto částku zohlednil jako investici z výlučných prostředků do společného majetku) a zčásti z prostředků společných, současně však zdůraznil, že i kdyby kupní cena byla zaplacená z výlučných prostředků žalované, staly by se v daném případě nemovitosti součástí společného jmění, neboť kupujícími byli oba manželé a oba při uzavření kupní smlouvy projeví vůli nabytí kupovanou věc do společného jmění manželů. Tento právní závěr je v souladu s rozsudkem Nejvyššího soudu České republiky ze dne 19. dubna 2000, sp. zn. 22 Cdo 1658/98, uveřejněným ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, 2001, sešit 7-8, pod pořadovým č. 49.*“

Pokud bude žalobcem tvrzeno, že dům hodlal postavit ještě před manželstvím, budoval jej za své finanční prostředky a s pomocí svých příbuzných, zatímco žalovaná strana bude poukazovat na vznik věci v době jejich soužití (tím spíše manželství), bude třeba dokazování zaměřit ke zjištění, jaké byly vztahy uvnitř rodiny, jak uhrazovali

⁵⁶ Tamtéž, s. 76.

náklady na své potřeby a chod domácnosti, zda se žalovaná podílela na přípravě stavby nebo na její realizaci, aby bylo možné posoudit, zda se mezi nimi jednalo o vztah společného zájmu na zbudování věci, nebo jen o pomoc manželovi (partnerovi). V této souvislosti (byť se jednalo o posuzování existence podílového spoluvlastnictví) Ústavní soud dne 30.1.2013 v usnesení sp. zn. I. ÚS 2221/2012, uvedl, že: „*Stěžovatelovo přesvědčení o (nezbytné) přímé fyzické či finanční spoluúčasti na výstavbě, je nesprávné, nekoresponduje možné participaci závislé na rozdílných možnostech jednotlivých stavebníků, které mohou mít důvod v jejich schopnostech vyplývajících např. z majetkových poměrů, ze zdravotního stavu, z věku, z pohlaví apod. (např. nejsou neobvyklé situace spoluúčasti ženy - manželky, či družky - v podobě tzv. full service). Nesprávný je i jeho právní názor o nabytí nemovitosti vytvořené jedním z manželů a za použití výlučně jeho vlastních prostředků do jeho vlastnictví [nejde o třetí, tzv. transformační, výlukou zakotvenou v § 143 odst. 1 písm. a) obč. zákoníku].“*

Žalobce může činit předmětem sporu i věci, které za trvání manželství daroval druhému manželu při životním jubileu či jiné příležitosti. Přitom tvrdí, že na pořízení daru vynaložil vlastní finanční prostředky. Nálezací soud zaměří dokazování ke zjištění, zda se jednalo o dar hodnotově přiměřený majetkovým poměrům rodiny, zda měl sloužit k osobní potřebě jen obdarovaného nebo tvořil vybavení domácnosti. Soud bude též zkoumat, nepotřeboval-li dárce souhlas druhého manžela k zakoupení věci, pokud se jednalo o vynaložení většího objemu prostředků, než bylo obvyklé poměrům. Dospěje-li ke zjištění, že se jednalo o věc natolik hodnotnou, že podle povahy spadá do SJM, darování na právní povaze nic nemění. Naopak, je-li prokázáno, že hodnotná věc byla darována druhému manželu za účelem využití pro jeho osobní potřebu, stala se výlučným vlastnictvím obdarovaného již koupí.⁵⁷

Předmětem vypořádání může být i majetek nabytý na základě zákona. Jedná se o případy vzniku vlastnického práva k pozemku transformací z osobního užívání pozemků, v důsledku změny občanského zákoníku (zákonem č. 509/1991 Sb.). Dokazováním se zjišťuje, kdy a zda došlo k transformaci za trvání manželství. Bylo-li

⁵⁷ Tamtéž, s. 80.

právo užívání pozemku manželů transformováno do vlastnictví za trvání manželství, patří do SJM. Pokud jeden z manželů měl před účinností zák. č. 509/1991 Sb. v osobním užívání pozemek již před uzavřením manželství, po transformaci se stal jeho výlučným vlastníkem, i pokud k registraci dohody došlo za trvání manželství.⁵⁸

V případech vzniku vlastnického práva rozhodnutím státního orgánu, resp. soudu, které nastává při zrušení a vypořádání podílového spoluvlastnictví (§ 142 OZ), po rozhodnutí ve sporech o zpracování věci (§ 135b OZ) nebo o zřízení neoprávněné stavby na cizím pozemku (§ 135c OZ) a dále příklepem při výkonu rozhodnutí prodejem nemovitosti (§ 329 odst. 2, 3, § 336i OSŘ), soud rozhodující o vypořádání SJM provádí dokazování ke zjištění předchozího faktického a právního stavu, aby rozhodl, zda se bude jednat o majetek jednoho z manželů, resp. zda nově získaný podíl navýšil dosavadní vlastnictví jednomu z manželů, anebo, v případě, že již původní podíl byl v SJM, stane se přikázaná věc součástí SJM.⁵⁹

Předmětem sporu bývá jedním nebo oběma manžely nově zhotovená věc a rozestavěná stavba. V prvním případě je třeba dokazovat okamžik, kdy byla věc zhotovena. U rozestavěných staveb je třeba dokazovat, kdy byla stavba rozestavěna alespoň na úrovni prvního nadzemního podlaží a je patrná vnitřní dispozice. Z hlediska zařazení do SJM je u rozestavěných budov významné zjistit, v jakém rozsahu byla budova postavena před uzavřením manželství. Pokud již byly provedeny tzv. hrubé konstrukce, tj. zejm. obvodové zdivo a stropy, krov, střecha, schodiště, má se za to, že za manželství budou prováděny jen dokončovací práce, a soud nebude moci akceptovat zařazení nemovitosti do SJM. Dokazování se zaměří na zjištění, z jakých prostředků a v jaké výši bylo financováno za trvání manželství dokončování stavby. Manželovi investujícímu do „cizí“ věci bude náležet náhrada nejen za vložené prostředky, ale i za materiál, který ze svého poskytl, jakož i za vykonanou práci, pokud se nejednalo o činnost v rámci vzájemné pomoci mezi manželi.⁶⁰

⁵⁸ Tamtéž, s. 81-82.

⁵⁹ Tamtéž, s. 82.

⁶⁰ Tamtéž, s. 84-85.

Žalobce může navrhnout vypořádání přírůstků společného i výlučného jmění. Přitom bude třeba zjistit, zda jde o přírůstky oddělitelné či neodělitelné od původní věci. Jedná-li se o přírůstky neodělené, stávají se vlastnictvím původního vlastníka. Oddělené přírůstky podle § 135a OZ náležejí sice vlastníku věci, avšak podle ustálené judikatury přetrvává názor, že spadají do SJM. Výluka přírůstků ze SJM by mohla být prokázána notářským zápisem o zúžení SJM.⁶¹

b) Pasiva

Z povahy sporů plyne, že zatímco oba účastníci usilují při vypořádání SJM o nabytí aktiv do svého výlučného majetku, odpovědnost za vznik závazků a jejich vypořádání usilují zanechat bývalé/mu manželce/ovi. Počínaje novelou občanského zákoníku č. 91/1998 Sb. se předmětem SJM staly i pohledávky a závazky, zatímco do té doby (za existence BSM) do něho náležely toliko věci, odpovědnost za závazky se řídila obecnou právní úpravou závazkového práva.⁶²

Podle § 143 odst.1 písm b) OZ společné jmění manželů tvoří i „závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradě jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah překračuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého“.

Předmětem dokazování v soudním sporu je zjistit, zda závazek vznikl za trvání manželství. Vychází se přitom z vyvratitelné právní domněnky obsažené v § 144 OZ, stanovící, že pokud není prokázán opak, má se za to, že závazky vzniklé za trvání manželství tvoří SJM. Současně nelze pominout, že podle § 145 odst. 2 OZ obvyklou správu majetku náležejícího do společného jmění manželů může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů, jinak je právní úkon neplatný. Podle § 145 odst. 3 OZ se má za to, že i když na sebe převzal závazek jen jeden z manželů bez souhlasu druhého, odpovídají za něj oba manželé společně a nerozdílně.

⁶¹ Tamtéž, s. 86-87.

⁶² Tamtéž, s. 89-90.

Při vypořádání závazku, který na sebe bez vědomí druhého manžela převzal jen jeden z nich, je zpravidla třeba zjistit, zda jde o závazek přiměřený majetkovým poměrům manželů. Zjišťování přiměřenosti nemá žádná přesná pravidla, soud proto využije veškeré důkazy, které má k dispozici a vypomůže si vlastní úvahou. Dospěje-li soud k tomu, že se jedná o závazek přiměřený ekonomické situaci rodiny, zejména měli z něho prospěch (využil jej) i druhý manžel anebo celá rodina, bude součástí SJM.⁶³

V případě, že jeden z manželů učinil právní úkon směřující k vyvedení majetku ze SJM, bude na druhém z manželů, aby namítl neplatnost právního úkonu. K tomu Nejvyšší soud uvedl, že v obecné rovině výkon práva uplatnit relativní neplatnost právního úkonu může být poměřován korektivem vyplývajícím z § 3 odst. 1 OZ, podle kterého výkon práv a povinností, vyplývajících z občanskoprávních vztahů, nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy (rozsudek NS ČR sp. zn. 22 Cdo 3108/2010 ze dne 26.2.2013).

Při vypořádání závazků např. v případech úvěrových smluv bude soud zjišťovat, zda závazek z úvěru poskytnutého jednomu z manželů založil závazek tvořící SJM, zda-li o existenci smlouvy věděl druhý manžel a k jakému účelu finanční prostředky takto získané sloužily. Shledá-li, že smlouva byla uzavřena bez vědomí druhého manžela a k účelu sloužícímu jen závazanému, nemůže uznat závazek za součást SJM.⁶⁴ Pokud by však nastala situace, že druhý manžel pohledávku z úvěrové smlouvy manžela zajistil svým ručením z ostatního svého majetku, vzniklo mu právo na úhradu, co ze svého vynaložil na společný majetek podle § 149 odst. 2, věta druhá OZ (usnesení NS sp. zn. 22 Cdo 4776/2010 ze dne 26.2.2013).

c) Vypořádání při zúžení SJM

Při vypořádání SJM může žalobce uvádět, že za trvání manželství bylo společné jmění zúženo nebo rozšířeno. Soud provádí dokazování k tvrzenému zúžení podle jeho povahy, a to s přihlédnutím k tomu, že: *„V teorii i právní praxi se jednotně přijímá, že po zúžení rozsahu společného jmění manželů musí dojít k vypořádání té jeho části, která*

⁶³ Tamtéž, s. 93-94.

⁶⁴ Tamtéž, s. 95.

byla z jeho zákonem vymezeného rozsahu vyňata a nebyla vypořádána přímo ve smlouvě o zúžení“.⁶⁵ Dokazování se bude zabývat účinky smlouvy, zejména v tom směru, zda manželé nesjednali, že v případě zániku manželství nemá dojít k dalšímu vypořádání.⁶⁶

V případech zúženého společného jmění manželů rozhodnutím soudu podle § 148 odst. 1 nebo § 148 odst. 2 OZ je třeba zjistit okamžik nabytí právní moci rozhodnutí, jako okamžik rozhodný pro počítání tříleté lhůty k vypořádání dohodou nebo k podání návrhu soudu. Po jejím uplynutí by došlo k vypořádání podle zákonné domněnky (§ 150 odst. 4 OZ).⁶⁷

Podle rozsudku Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 1392/2011, ze dne 22.2.2013 zúžením rozumí zákon zánik SJM v rozsahu zúžení.

Zákon (§ 148 odst. 3 OZ) dále stanoví, že pokud manžel po rozhodnutí soudu podniká společně nebo za pomoci druhého manžela – nepodnikatele, příjmy z podnikání se mezi ně rozdělí podle poměru dohodnutého v písemné smlouvě, jinak rovným dílem.⁶⁸

Při vypořádání přípustně zúženého jmění rozhodnutím soudu až na obvyklé vybavení domácnosti (zejm. v případech získání oprávnění k podnikání jedním manželem), provádí se dokazování k určení, co do něho spadalo i třeba jmenovitě o každé položce domácího vybavení, ale i vzhledem k obvyklému standardu ve společnosti, nikoli k zámožnosti rodiny. Obvyklé vybavení domácnosti v tomto smyslu není totožné s procesním pojmem obsaženým v § 322 odst. 2 písm a) OSŘ.⁶⁹

Ve sporu o vypořádání SJM může být předmětem společnost založená za trvání manželství⁷⁰ anebo obchodní podíl.

Obchodní podíl je součástí SJM.⁷¹ Judikatura uvádí (R 68/2005): „*Jestliže jeden z manželů za trvání manželství nabude z prostředků patřících do společného jmění*

⁶⁵ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 172-173.

⁶⁶ Tamtéž, s. 173-174.

⁶⁷ Tamtéž, s. 174.

⁶⁸ Tamtéž, s. 145.

⁶⁹ Tamtéž, s. 180-181.

⁷⁰ Tamtéž, s. 151.

manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů.“ Podle rozsudku NS sp. zn. 22 Cdo 1781/2004 ze dne 30.5.2005: *„Rozhoduje-li soud po zániku společného jmění manželů o vypořádání obchodního podílu, nestačí přikázat hodnotu obchodního podílu, ale je třeba přikázat obchodní podíl. Obchodní podíl může být přikázán jen podnikajícímu manželovi.*“ Rozsudek NS ČR sp. zn. 22 Cdo 2875/2006 ze dne 31.3.2009 stanoví: *„Obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, nabytý jedním z manželů za trvání bezpodílového spoluvlastnictví manželů i jen zčásti z jejich společných prostředků, představuje společnou majetkovou hodnotu, která se v rámci řízení o vypořádání tohoto spoluvlastnictví přikazuje tomu účastníkovi, který je společníkem uvedené obchodní společnosti.*“

Podle § 143 odst. 2 OZ: *„Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu, s výjimkou bytových družstev.*“

Podle konstantní judikatury se cena majetku pro vypořádání společného jmění manželů stanoví (jestliže se účastníci na ocenění nedohodli) cenou obvyklou, tj. cenou, kterou by bylo možno za převod majetkové hodnoty v rozhodné době a místě dosáhnout (viz např. rozsudek NS ze dne 14.11.2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000, Právní rozhledy č. 3/2003). Při stanovení ceny musí soud dbát o to, aby bylo zohledněno, o co se účastník, kterému je určitá hodnota přikazována do výlučného majetku, skutečně obohatí.

Předmětem SJM a vypořádání je i podnik.⁷² Pokud se týká BSM, Nejvyšší soud vyjádřil názor, že se nejedná o „vyúčtovací spor, ve kterém by bylo nutno zjišťovat, jaké byly výnosy z podnikání a co bylo do podniku postupně vráceno“.⁷³ Do BSM je manželem - podnikatelem nahrazena suma odpovídající kladnému rozdílu mezi aktivy a pasivy jeho podnikání ke dni zániku BSM, která většinou bude rovna ceně podniku.

⁷¹ Tamtéž, s. 152.

⁷² Tamtéž, s. 154, 156.

⁷³ Tamtéž, s. 155.

Podnikající manžel naopak nebude do BSM nic nahrazovat za situace, kdy tento rozdíl bude záporný.⁷⁴ Stejná pravidla platí i pro SJM. Byl-li podnik pořízen z výlučných prostředků jen jednoho manžela, náleží majetek získaný z podnikání do SJM a od zjištěné ceny podniku ke dni zániku SJM se odečtou vložené výlučné prostředky manžela - podnikatele.⁷⁵

Při vypořádání podniku jsou zpravidla podíly obou manželů stejné, nicméně je zde možná určitá modifikace vzhledem k ustanovení § 149 odst. 3 OZ, kdy „*se přihlédne ... k tomu, jak se každý z manželů ... zasloužil o nabytí a udržení společného jmění.*“ Na druhé straně se však přihlédne i k tomu, jak se druhý manžel zasloužil o společný majetek a o rodinu.⁷⁶

Jestliže manžel podnikal prostřednictvím sdružení, bude „*předmětem vypořádání částka, na jejíž vyplacení by měl podnikající nárok, zanikla-li by jeho účast ve sdružení ke dni zániku SJM po odečtení případného vkladu vlastních oddělených prostředků tohoto manžela.*“⁷⁷

Ve vypořádacím řízení se soud také často zabývá leasingovými smlouvami. Leasingové splátky jsou hrazeny ze společného majetku na věci, které slouží výkonu povolání včetně podnikání jen jednoho manžela. Leasingová smlouva je nepojmenovanou smlouvou (§ 269 odst. 2 ObchZ), přičemž existují dva základní druhy leasingu - operativní a finanční.⁷⁸

K problematice leasingu se vyjadřuje rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2.10.2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001, který vysvětluje, že leasing finanční spočívá v tom, že na nájemce jsou pronajímatelem dlouhodobě a za úplatu převedena veškerá užívací práva k předmětu leasingu, včetně povinností se o věc starat a nést rizika s užíváním spojená, a končívá převodem věci do vlastnictví nájemce. Hovoří se o tzv. pořizovací funkci leasingu. Při uzavření leasingové smlouvy se obvykle skládá tzv. akontace, jejíž povaha a význam vyplývá z leasingové smlouvy, a proto je třeba zaměřit dokazování k obsahu smlouvy, neboť pro rozhodování je určující, do jaké míry byly částky

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Tamtéž, s. 156.

⁷⁶ Tamtéž, s. 157-158.

⁷⁷ Tamtéž, s. 157.

⁷⁸ Tamtéž, s. 158 a násl.

zaplacené v rámci leasingu nejenom nájemným z pronajatého automobilu a nakolik současně představovaly zálohu či splátky kupní ceny z jeho následného prodeje, resp. snižovaly tuto cenu (rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 2296/2004 ze dne 18.4.2002).

Leasing operativní zabezpečuje též údržbu pronajaté věci, ale po skončení pronájmu se věc může vrátit pronajímateli. „*Jedná se o tzv. finanční službu, která se od úvěru liší tím, že neposkytuje peněžní prostředky*“ (rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 2545/2003 ze dne 24.2.2005).

Dvořák a Spáčil odkazují na rozsudek NS ČR ze dne 28.7.2005, sp. zn. 22 Cdo 1052/2004, který uvádí: „*Jestliže podnikající manžel uzavře za trvání manželství leasingovou smlouvu, jejímž předmětem je věc, kterou užívá k podnikání a k níž nabude vlastnictví až po zániku manželství, je zřejmé, že ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví manželů nejde o věc v jeho vlastnictví. Proto tato věc nemůže být v rámci řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů přikázána některému z manželů. Lze jen uvažovat o tom, nakolik je podnikající manžel (pokud předmět leasingu slouží jen jeho podnikání) povinen vrátit do bezpodílového spoluvlastnictví manželů, co bylo ze společného vynaloženo na splátky leasingové společnosti, které lze považovat i za splátky kupní ceny*“. Dále se uvádí, že z leasingové smlouvy podnikajícímu manželovi vzniká majetkové právo ve vztahu k leasingové společnosti. Jeho hodnota bude stanovena znalcem z oboru ekonomiky, oceňování podniků, ke dni zániku BSM. Zjištěná cena odpovídá prostředkům vynaloženým ze společného na oddělený majetek manžela - podnikatele. Tato hodnota bude zahrnuta do aktiv podnikání určující výslednou částku, která bude do BSM nahrazena. Splátky ze společného majetku na věci sloužící k podnikání, jsou-li předmětem SJM, se nevypořádávají, protože součástí SJM je i podnik, i když podniká jen jeden manžel.⁷⁹

Při vypořádání může soud řešit i důsledky protiprávního úkonu jednoho z manželů, kterým bez vědomí druhého ze SJM odčerpal určitou hodnotu (prodal dům). Podle novější judikatury by se jednalo o relativně neplatný právní úkon.⁸⁰ To je změna oproti předchozí judikatuře Nejvyššího soudu ČR, např. v rozsudku sp. zn. 22 Cdo

⁷⁹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 159-160.

⁸⁰ Tamtéž, s. 222.

2433/1999, ze dne 17.1.2001, kde k otázkám neplatného právního úkonu učiněného jedním z manželů a vkladům na účtech uvedl: „*Jestliže jeden z manželů nakládal s věcí nebo úsporami, které jsou v BSM, způsobem, který je v rozporu s ustanovením § 145 odst. 1 obč. zák. ve znění před novelou provedenou zákonem č. 91/1998 Sb., pak k tomuto neplatnému právnímu úkonu nelze přihlížet a věc nebo úspory je třeba zařadit do masy bezpodílového spoluvlastnictví a vypořádat. Příkazání vkladu na vkladní knížce některému z účastníků výrokem rozsudku však nepřichází v úvahu, jestliže ke dni zániku bezpodílového spoluvlastnictví účastníků vklad na vkladní knížce již neexistoval. Pokud neexistoval, protože účastník vklad bez souhlasu druhého účastníka za trvání manželství vybral a spotřeboval pro sebe, je třeba vybranou částku zařadit do bezpodílového spoluvlastnictví účastníků a vypořádat ji. Přitom však není třeba, aby povinnost prvního účastníka tuto částku do společného majetku nahradit byla vyslovena výrokem rozsudku“.⁸¹*

Při vypořádání mohou strany namítat, že protistrana učinila protiprávní úkony, které jsou neplatné. Novější judikatura se přiklání k tomu, že úkony, kterými jeden z manželů konal bez vědomí druhého nad rámec běžné záležitosti, jsou neplatné relativně, jen pokud se toho druhý dovolá. Na příkladu zcizení věci ze SJM (darování nemovitosti dceři), o kterém jednal Nejvyšší soud (usnesení NS ČR sp. zn. 22 Cdo 2293/2011, ze dne 24.1.2013), lze dovozovat, že dokazování se v takovém případě zaměří na zjištění vůle, resp. projevů vůle toho, kdo namítá neplatnost právního úkonu, k čemu směřovala.

Pokud bude předmětem vypořádání věc, kterou jeden z manželů protiprávně zničil, nelze mu ji přikázat, ale jeho vypořádací podíl se o jeho hodnotu sníží.⁸²

Je-li předmětem vypořádání právo nebo závazek, vůči níž je jednostranně namítáno promlčení, zpravidla se přikáže oběma manželům společně (R 7/91), neboť do budoucna může, ale nemusí být vznesena námitka promlčení a je nad rámec dokazování v tomto řízení otázku promlčení řešit. Je-li předmětem vypořádání pohledávka vůči

⁸¹ Tamtéž, s. 224.

⁸² Tamtéž, s. 222.

třetím osobám anebo třetí osoby vůči nim, a vznikla za trvání manželství např. investicí do cizího majetku (pořízení bydlení v domě rodičů), bude třeba zjistit, z jakých prostředků bylo investováno.⁸³

Předmětem dokazování jsou rovněž vnosy a zápočty. „*Za tzv. vnos jednoho z manželů do BSM, tj. (řeceno slovy zákona) to, co tento manžel vynaložil na společný majetek a co má právo požadovat, aby mu ze společného majetku bylo uhrazeno, nutno považovat nejen peníze, jimiž přispěl na pořízení nebo zhodnocení společné věci, ale i hodnotu jeho majetku, která byla použita ke stejnému účelu*“.⁸⁴

Co se týče zápočtů, občanský zákoník stanoví: „*Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek*“.⁸⁵ Jedná se o přesuny mezi výlučnými majetky manželů, které nepodléhají režimu společného jmění. Zápočty se v řízení realizují na návrh. Podle rozsudku Nejvyššího soudu, sp. zn. 22 Cdo 3395/2012 ze dne 16.1.2013, „*vypořádání investice (vnosu) z výlučného majetku do majetku společného předpokládá v obecné rovině tvrzení, že výlučné finanční prostředky (či majetek) jednoho z manželů byly použity ve prospěch zákonného majetkového společenství a současně požadavek investujícího manžela, „aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek“ v řízení o vypořádání společného jmění manželů.*“ O splnění druhé podmínky, tj. že byl uplatněn požadavek na úhradu, jde tehdy, pokud je takový návrh uplatněn u soudu 1. stupně včas, tj. ve lhůtě 3 let od zániku SJM.

Dokazování je třeba zaměřit ke zjištění hodnoty sporného jmění. Účastníci se mohou na ocenění dohodnout. Neshodnou-li se účastníci na hodnotě, provede soud k tomu dokazování. „*Při stanovení ceny se vychází z obecné ceny, tj. ceny věci obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu. Podle judikatury se při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného BSM, vychází ze stavu věci ke dni zániku BSM a z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání (R 42/72,*

⁸³ Tamtéž, s. 222-223.

⁸⁴ Tamtéž, s. 237.

⁸⁵ Ustanovení § 149 odst. 2 věta druhá OZ.

NS sp. zn. 22 Cdo 629/2000)⁸⁶ Toto pravidlo se uplatní v případě obvyklého opotřebení, kdy věc bude přikázána tomu účastníkovi, který ji v době od zániku společného jmění užíval. Za situace, kdy dojde k mimořádnému poškození či opotřebení věci, judikatura říká, že tento pokles hodnoty postihne oba účastníky, ledaže by tento stav výlučně zaviniel jeden z nich.⁸⁷ Z novějších judikátů lze uvést z rozsudku NS ČR sp. zn. 22 Cdo 3285/2007, ze dne 14.2.2008: „Zásada, že při oceňování věci, které náležejí do vypořádávaného BSM, se vychází ze stavu věci ke dni zániku BSM, ale z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání, platí v případě, že jde o věc, kterou užíval na základě dohody ten účastník, kterému je přikazována, nebo ji užívali oba a nedošlo k jejímu nadměrnému, mimořádnému opotřebení či poškození“.⁸⁸

Rozsudek NS ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/1999 se vyjadřuje také ke způsobu ocenění nemovitosti ve vypořádacím řízení: „Při stanovení ceny nemovitosti v rámci vypořádání BSM se vychází z obecné ceny, tj. ceny nemovitosti obvyklé v daném místě a v době rozhodování, která vyjadřuje aktuální tržní hodnotu nemovitosti“.

Vznikne-li potřeba ocenit rodinný dům nebo byt ve vlastnictví, vyvstává otázka, zda je třeba přihlídnout k tomu, že v předmětném domě bydlí účastník, kterému nebude dům přikázán do vlastnictví. Ve starším judikátu R 61/2000 se uvádí: „Cenu nemovitosti, která byla součástí společného jmění manželů, je třeba při jeho vypořádání stanovit s přihlédnutím k případné existenci práva bydlení bývalého spoluvlastníka (rozvedeného manžela). Dostane-li se při vypořádání jednomu z rozvedených manželů náhrady vyšší, přichází v úvahu též posouzení, zda neodepřít ochranu práva bydlení pro rozpor s dobrými mravy (§ 3 odst. 1 ObčZ).“ Rozsudek NS sp. zn. 22 Cdo 1217/99, říká: „V řízení o vypořádání bezpodílového spoluvlastnictví manželů, jehož předmětem je rodinný dům, soud při stanovení jeho ceny nepřihlíží k tzv. obsazenosti domu spočívající v tom, že v něm jeden nebo oba účastníci dosud bydlí.“ Dvořák a Spáčil k tomu uvádějí, že citovaná rozhodnutí nemohou vytvořit obecné pravidlo pro různé situace a že je vždy třeba vyjít z konkrétní situace.⁸⁹

⁸⁶ DVORÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 225.

⁸⁷ Tamtéž.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ Tamtéž, s. 226-228.

V případě ocenění podniku či obchodního podílu se použije znalecký posudek. Při ocenění obchodního podílu, stejně jako členského podílu v bytovém družstvu, se vychází z obvyklé (tržní) ceny tohoto podílu. Není možné cenu stanovit podle vypořádacího podílu ani podle cenového předpisu.⁹⁰ „Zjištění ceny obchodního podílu či podniku je otázkou skutkovou, nejde o právní posouzení věci“.⁹¹

3.4 Důkazní prostředky

Definici důkazních prostředků a jejich demonstrativní výčet obsahuje § 125 OSŘ, jak již bylo uvedeno v obecné části. Soud rozhoduje o přípuštění jiných, v tomto výčtu neuvedených důkazních prostředků a musí též určit způsob jejich provedení. Soud v souladu se zásadou volného hodnocení důkazů si vždy posoudí, jaké poznatky tím kterým důkazním prostředkem získal. Ustanovení § 126-131 OSŘ upravují způsob jejich provedení. U některých důkazních prostředků nemusí být dodržena zásada přímosti, což soud také bere v potaz při hodnocení výsledků, které jejich provedením získal a zpravidla také požaduje jejich doplnění. Zákon může také stanovit, že určitou rozhodnou skutečnost lze prokázat pouze určitým důkazním prostředkem.⁹²

V žalobě o vypořádání SJM se zpravidla navrhuje provést výslechy svědků. Tento důkazní prostředek umožňuje soudu získat poznatky o významných skutečnostech týkajících se konkrétních poměrů mezi bývalými manželi. I přesto, že svědek do věci vnáší svůj subjektivní pohled, není nezaujatý, jeho výpověď může být mnohem konzistentnější a věrohodnější, než výpověď samotných účastníků.

Zákonnou svědeckou povinností má každá fyzická osoba i pokud nemá způsobilost k právním úkonům. Svědkem nemůže být účastník, soudce a nejspíše ani jiný subjekt řízení. Je-li účastníkem řízení právnická osoba, pak fyzická osoba, která je jejím statutárním orgánem, se vyslechne podle ustanovení pro výslech účastníka (§ 126 odst. 4 OSŘ, § 131 OSŘ). Svědek je nezastupitelný. Nemůže být nahrazen někým

⁹⁰ Tamtéž, s. 229.

⁹¹ Tamtéž, s. 230.

⁹² WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 237-238.

jiným, neboť určitou skutečnost přímo, osobně vnímal svými smysly a jedině on ji může kvalifikovaně popsat. Každý je povinen se na předvolání dostavit k soudu, vypovídat zde jako svědek, a to pravdivě, a nesmí nic zamlčovat. Svědek bude, na rozdíl od účastníka, za vědomou nepravdu sankcionován (§ 53, 52 OSŘ, § 346 odst. 2 TZ). Svědek může odmítnout vypovídat, pokud by svou výpovědí způsobil nebezpečí trestního stíhání sobě nebo osobám blízkým.⁹³ O akceptaci odepření svědecké výpovědi rozhoduje soud, který rovněž v případě potřeby požádá příslušný orgán nebo subjekt o zproštění povinnosti zachovávat mlčenlivost o utajovaných informacích a jiné státem uložené, resp. uznávané povinnosti mlčenlivosti.⁹⁴

V řízení jsou často slyšeny i tzv. přezvědné (informované) osoby, které nejsou typickými svědky. Může to být např. pracovník určitého úřadu, který je s věcí obeznámen a může soudu sdělit názor na nějaké zamýšlené opatření soudu. Jindy je zapotřebí výpovědi tzv. znaleckého svědka, tj. osoby s určitými odbornými znalostmi, jež může konkrétní skutečnosti odborně zhodnotit. Výpověď znaleckého svědka ovšem nevylučuje přibrání znalce k posouzení téže odborné otázky.⁹⁵

Pokud rozhodnutí soudu závisí na posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí (§ 127 odst. 1 OSŘ), vyžádá soud odborné vyjádření orgánu veřejné moci. Novelou OSŘ provedenou zák. č. 470/2011 Sb., došlo k postatné změně v tom, že odborné vyjádření má přednost a znalecký posudek lze použít až za situace, není-li odborné vyjádření dostačující. Smyslem změny je zamezit „nadužívání“ znaleckých posudků a přispět ke snížení nákladů řízení.

Jestliže pro složitost posuzované otázky takový postup není postačující nebo je-li pochybnost o správnosti podaného odborného vyjádření, soud postupuje podle § 127 odst. 1, věta druhá OSŘ tak, že ustanoví znalce ke zpracování znaleckého posudku. Napříště se podle nově vloženého § 127a OSŘ⁹⁶ umožňuje účastníkům předložit

⁹³ Osobou blízkou je podle § 116 OZ: „Příbuzný v řadě přímé, sourozenec a manžel, partner; jiné osoby v poměru rodinném nebo obdobném se pokládají za osoby sobě navzájem blízké, jestliže by újmu, kterou utrpěla jedna z nich, druhá důvodně pocítovala jako újmu vlastní.“

⁹⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 239-241.

⁹⁵ Tamtéž, s. 239.

⁹⁶ Podle § 127a OSŘ: „Jestliže znalecký posudek předložený účastníkem řízení má všechny zákonem požadované náležitosti a obsahuje doložku znalce o tom, že si je vědom následků vědomě nepravdivého znaleckého posudku, postupuje se při provádění tohoto důkazu stejně, jako by se jednalo o znalecký

znalecký posudek, který za splnění zákonem stanovených podmínek bude mít stejnou důkazní sílu jako znalecký posudek vyžádaný soudem.

Znalecký posudek je důkazním prostředkem, sloužícím k odbornému posouzení skutečností významných pro rozhodnutí. Znalec je na rozdíl od svědka zastupitelný, a proto nesmí vzniknout pochybnosti o jeho nestrannosti. Účastníci se mohou k osobě znalce vyjádřit (§ 17 OSŘ, § 15a odst. 1, 3 OSŘ).

Znalci je třeba poskytnout součinnost ze strany soudu i účastníků ke zjištění potřebných skutečností. Ve vypořádacím řízení se nejčastěji provádí důkaz znaleckým posudkem z oboru ekonomiky, k ocenění movitých věcí, nemovitostí anebo ke zjištění hodnoty podniku nebo obchodního podílu. Znalci je zpravidla třeba umožnit, aby provedl ohledání věci nebo se s jejím stavem seznámí při místní šetření. Zákon předpokládá, že místní šetření provádí soud, a to za přítomnosti znalce i procesních stran (§ 130 odst. 1, 2 OSŘ), soudní praxe toleruje, že si místní šetření provede znalec sám. Znalecký posudek má tedy znaky tzv. „vyšetřovacího důkazu“, díky němu soud získává informace a důkazy samovolně a bez součinnosti s účastníky. Nové skutkové poznatky a důkazy tak soud získává prostřednictvím znalce, ačkoli to není v souladu s OSŘ. Soud by však měl znalci poskytnout základní instrukce, z čeho vycházet při skutkových nejasnostech.⁹⁷

Otázku znaleckého posudku, jeho nedostatečnosti a oceňování nemovitostí náležejících do SJM řeší usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. 10 Co 406/2002. Toto usnesení uvádí: „Soud, který po vypracování znaleckého posudku zjistí, že znalecký úkon, který byl znalci usnesením soudu uložen, znalec nesplnil nebo jej splnil pouze částečně, podle okolností případu posoudí, zda znalce (dalším) opatřením zaváže k doplnění tohoto neúplného (nedostatečného) posudku, a to i případně cestou realizace pořádkového opatření (§ 53 odst. 1 o. s. ř.), nebo zda za účelem posouzení skutečností, k nimž je třeba odborných znalostí, ustanoví znalce jiného.“ Zmíněné usnesení dále stanoví, že: „Závěr znalce o zjištěné obvyklé (tzv. tržní) ceně nemovitostí musí mít oporu v provedených zjištěních a musí v něm být zohledněny všechny aspekty spoluurčující faktickou prodejnost oceňovaných

posudek vyžádaný soudem. Soud umožní znalci, kterého některá ze stran požádala o znalecký posudek, nahlédnout do spisu nebo mu jinak umožní seznámit se s informacemi potřebnými pro vypracování znaleckého posudku.“

⁹⁷ SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 83-85.

nemovitostí.“ V odůvodnění se uvádí: „Při oceňování věcí, které náležejí do vypořádávaného SJM (BSM), se vychází ze stavu věci ke dni zániku společného jmění, ale z její ceny v době, kdy se provádí vypořádání. Podkladem pro vypořádání může být jen obecná cena nemovitosti, tj. cena obvyklá v daném místě v době rozhodování. Za takovou však nelze považovat cenu závislou jen na konstrukci a vybavení, velikosti a stáří stavby, ale i na zájmu o ni, tj. i na poptávce a nabídce v daném místě a čase. Cena zjištěná podle cenových předpisů má v řízení o vypořádání SJM (BSM) jen určitý informativní a orientační význam a jako taková může sloužit jako jeden z předpokladů pro určení obecné ceny.“

Znalecký posudek může být přezkoumán jiným znalcem (tzv. vrchní dobrozdání). Znalci musí být soudem stanoven jeho úkol, zpravidla formou konkrétních otázek, a musí mu být poskytnuty potřebné podklady.⁹⁸

Závěry znaleckého posudku může účastník zpochybnit uplatněním konkrétních námitek a navržením vypracování revizního znaleckého posudku. Pokud jde o metodu, kterou znalec použil, účastníci mohou zpochybnit i ji. Metodu ocenění však znalec volí podle své úvahy a soud ji v důsledku nedostatku odborných znalostí určit nemůže. V případě zpochybnění metody účastníkem se vypracuje revizní posudek.⁹⁹ Podmínky pro zadání revizního posudku shrnuje usnesení Nejvyššího soudu ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 22 Cdo 1290/2007: *„Zákon nestanoví předpoklady pro nařízení vypracování revizního znaleckého posudku a ponechává je na úvaze soudu; vypracování revizního znaleckého posudku bude přicházet do úvahy zejména tam, kde soud bude mít pochybnosti o správnosti již vypracovaného znaleckého posudku. Tyto pochybnosti mohou být jistě vyvolány i předložením listinného důkazu – posudku znalce, vypracovaného mimo řízení; bude však vždy záležet na konkrétní situaci a na úvaze soudu, zda (zpravidla po slyšení ustanoveného znalce) bude mít pochybnosti za odstraněné“.*¹⁰⁰ V souvislosti s novým zněním ustanovení § 127a OSŘ by již takovéto pochybnosti o posudku znalce předloženém stranami neměly vznikat.

⁹⁸ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 243.

⁹⁹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 230.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Ustanovení § 141 odst. 1 OSŘ stanoví, že důkaz, který si vyžádá náklady, soud neprovede, pokud účastník před jeho provedením nesloží stanovenou zálohu.

Dalším druhem důkazního prostředku jsou listiny. Ve vypořádacím řízení bude jejich použití časté, neboť prokazují způsob a dobu nabytí té které sporné položky. Listina podává určitou zprávu v písemné formě zachycené na hmotném podkladu (např. papír), který lze soudu předložit. Listina musí být podepsána vystavitelem. Jazyk, v němž je listina sepsána, je nerozhodný. Rozlišujeme listiny veřejné a soukromé.¹⁰¹ Co je veřejnou listinou definuje ustanovení § 134 OSŘ.¹⁰² Zákon prohlašuje za veřejné např. notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření podle § 6 NŘ, exekutorské zápisy podle § 78 a § 79 odst. 7 zák. č. 120/2001 Sb. Veřejná listina je pravá, pokud je jejím vystavitelem soud nebo jiný státní orgán v mezích své pravomoci. V takovém případě veřejná listina potvrzuje, že jde o nařízení nebo prohlášení toho orgánu, který ji vydal. Veřejná listina se považuje za pravdivou, dokud není dokázán opak. U veřejných listin se projevuje legální teorie důkazní, neboť se jim přisuzuje vyšší důkazní síla než listinám soukromým. Soukromé listiny jsou ostatní listiny, jako např. dopis, smlouva, směnka. Námitkou lze napadnout jejich pravost i pravdivost (obsah). Důkazní břemeno ohledně pravosti i pravdivosti listiny tíží toho, kdo se listiny dovolává. Soudce listinu při jednání přečte nebo sdělí její obsah. Účastníci musí mít možnost se přesvědčit o pravosti a neporušenosti listiny. Ediční (vydávací) povinnost znamená, že soud uloží tomu, kdo má listinu u sebe, aby ji soudu předložil (§ 129 odst. 2 OSŘ). Taková osoba má stejná práva jako svědek, není-li účastníkem (§ 139 odst. 3 OSŘ). Listinu, která se nachází u jiného soudu, orgánu nebo právnické osoby si soud opatří sám.¹⁰³

Při vypořádání zejména zúženého SJM má soud možnost zjistit celou řadu relevantních skutečností ze sbírky listin obchodního rejstříku. Obchodní zákoník v §38i

¹⁰¹ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 244.

¹⁰² Podle § 134 OSŘ: „Listiny vydané soudy České republiky nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci, jakož i listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné, potvrzují, že jde o nařízení nebo prohlášení orgánu, který listinu vydal, a není-li dokázán opak, i pravdivost toho, co je v nich osvědčeno nebo potvrzeno.“

¹⁰³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 244-245.

odst. 1 písm. l) stanoví, že sbírka listin obsahuje: „*doklad o souhlasu druhého manžela s použitím majetku ve společném jmění manželů k podnikání podle zvláštního právního předpisu, stejnopis notářského zápisu o smlouvě o změně rozsahu společného jmění nebo výhradě jeho vzniku podle zvláštního právního předpisu, byla-li taková smlouva uzavřena, nebo rozhodnutí soudu o zúžení společného jmění; v případě rozvodu musí být uložena dohoda o vypořádání společného jmění podle zvláštního právního předpisu nebo rozhodnutí soudu, popřípadě prohlášení podnikatele, že k dohodě ani rozhodnutí soudu nedošlo*“. V Obchodním věstníku se zveřejňuje oznámení o uložení každé listiny do sbírky listin. V případě absence takového oznámení však nelze usuzovat, že souhlas byl poskytnut.¹⁰⁴

Ve vypořádacím řízení lze využít jako důkazní prostředek i ohledání, ačkoli je to méně časté. Ohledání je upraveno v § 130 OSŘ, jde o přímý důkazní prostředek. V řízení o vypořádání SJM bude připadat v úvahu ohledání movitých nebo nemovitých věcí. Při jednání lze ohledat movité věci, které je možné k soudu dopravit. Uplatní se zde také ediční povinnost (§ 130 odst. 1 věta druhá OSŘ). Na místě samém se ohledají věci movité, které nelze dopravit k soudu, za účasti stran. O ohledání se sepisuje protokol.¹⁰⁵ Ohledání nemovitostí provede zpravidla znalec při zpracování posudku, jak již bylo uvedeno výše.

V řízení o vypořádání SJM lze využít jako důkazní prostředek výslech účastníků, který soud provede z vlastní iniciativy anebo na návrh účastníků a při hodnocení tohoto důkazu bere v úvahu, že účastníci nejsou nestranní, ale líčí podstatné skutečnosti ze svého hlediska. Podle názoru Winterové „*nelze vyslýchat k důkazu jen jednoho z účastníků, vždy je třeba nařídit a provést výslech obou*“.¹⁰⁶ To bude zvláště ve vypořádacím řízení obvyklé. Ve sporném řízení může soud důkaz výslechem účastníků nařídit v případě, že dokazovanou skutečnost nelze prokázat jinak a účastník, který má být vyslechnut, s tím projeví souhlas (§ 131 odst. 1 OSŘ). Účastník je povinen

¹⁰⁴ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 148-149.

¹⁰⁵ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 245.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 246.

dostavit se k soudu osobně, vypovídat pravdu a nic nezamlčet, o čemž musí být poučen (§ 131 odst. 2 OSŘ). V jeho případě však nemůže být naplněna skutková podstata trestného činu křivé výpovědi a nepravdivého znaleckého posudku podle § 346 TZ. Předvedení a pořádková pokuta podle § 52 a § 53 OSŘ však vyloučeny nejsou. Při výslechu účastníka se postupuje obdobně jako při výslechu svědka (§ 131 odst. 3, § 126 odst. 3 OSŘ). Je-li účastníkem řízení právnická osoba, její statutární orgán nebo jeho člen – fyzická osoba - bude vyslechnut jako účastník řízení (§ 126 odst. 4 OSŘ).¹⁰⁷

Zprávy a vyjádření orgánů, fyzických a právnických osob jsou ve vypořádacím řízení použitelné. Ustanovení § 128 OSŘ věta první stanoví, že „každý je povinen bezplatně na dotaz sdělit soudu skutečnosti, které mají význam pro řízení a rozhodnutí.“ Tak tomu bude zejména v případech, kdy soud bude vyžadovat zprávy od peněžních ústavů ohledně zůstatků na účtech bývalých manželů nebo informace týkající se cenných papírů. Tyto zprávy a vyjádření orgánů a osob nejsou zvláštním důkazním prostředkem. Forma, jakou jsou podány, je např. listinná nebo se provádí výslech osoby. Fyzická osoba může odmítnout sdělit skutečnosti ze stejných důvodů jako svědek. Její postavení je obdobné postavení svědka. Tyto zprávy mohou účastníci napadnout.¹⁰⁸

OSŘ počítá i s jinými, ve výčtu § 125 neuvedenými, důkazními prostředky. Takové důkazní prostředky se provádějí způsobem, který určí soud. V řízení o vypořádání SJM budou přicházet v úvahu například fotografie zobrazující nemovité nebo movité věci a jejich stav nebo záznamy na CD či zvukové magnetofonové záznamy. K otázce použitelnosti audionahrávek rozhovorů pořizovaných soukromou osobou jako důkazu před soudem bez souhlasu druhého účastníka se vyjadřuje Vučka.¹⁰⁹ Vzhledem k možnému zásahu do osobnostních práv mluvčího (§ 12 OZ), který o pořizení záznamu nevěděl, nebo nesouhlasil s využitím jako důkazu, autor s poukazem na judikaturu Ústavního soudu ČR dochází k závěru, že zatímco v trestním řízení je takový důkaz v zásadě přípustný, v civilním řízení je nutno rozlišovat. V nesporných řízeních přípustnost závisí na typu řízení, kde například v řízení ve

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ Tamtéž, s. 247.

¹⁰⁹ VUČKA, J. Nahrávky rozhovorů jako důkaz v trestním a civilním řízení. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 4, s. 35-40.

věcech péče soudu o nezletilé takový důkaz přípustný bude. Ve sporných řízeních je však situace jiná a judikatura takový důkaz nepřipouští. Stanoví však výjimku pro situace, kdy by rozhovor neměl privátní povahu a soud by v konkrétním případě provedení důkazu tímto způsobem připustil.

K otázce důkazních prostředků a důkazní povinnosti se vyjadřuje rozsudek NS ČR sp. zn. 21 Cdo 2569/99 ze dne 14.9.2000 s tím, že: „*Zákon neurčuje, jakými důkazními prostředky má účastník řízení splnit svoji důkazní povinnost ve smyslu ustanovení § 120 OSŘ, navrhopvat důkazy k prokázání svých tvrzení (neurčuje rozsah skutečností připuštěných jako důkaz); z tohoto hlediska nestanoví žádná omezení a podává pouze příkladný výčet důkazních prostředků, které nejčastěji přicházejí v úvahu.*“ Dále se zde uvádí: „*Protože zákon stanoví, že za důkaz mohou sloužit všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci, není možné důkaz, který je z hlediska závažnosti pro posouzení věci významný, a který byl získán zákonným postupem, označit za nezpůsobilý důkazní prostředek a z tohoto důvodu k němu nepřihlížet a vyloučit jej předem z procesu hodnocení shromážděných důkazů.*“

3.5 Postavení soudu a účastníků v důkazním řízení

Postavení soudu a účastníků v důkazním řízení lze vyvozovat již z povahy sporného řízení, kdy v § 6 OSŘ je stanoveno, že „*v řízení postupuje soud v součinnosti se všemi účastníky řízení tak, aby ochrana práv byla rychlá a účinná a aby skutečnosti, které jsou mezi účastníky sporné, byly spolehlivě zjištěny*“.

Kromě již výše uvedených zásad řízení, soud postupuje i s ohledem na zásadu ústnosti, přímosti a rovnosti. Prvně zmíněná zásada vyzdvihuje důležitost toho, co je soudu ústně sděleno, proto má také účastník právo se ústně od písemného podání odchýlit. Princip přímosti znamená, že soud je v přímém osobním styku s účastníky, ačkoli v současné době je omezen, neboť většina účastníků je právně zastoupena.¹¹⁰

Princip rovnosti zajišťuje, že účastníci jsou před soudem v rovném postavení bez jakéhokoliv zvýhodnění. Soud musí oběma stranám zajistit stejné možnosti k uplatnění

¹¹⁰ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 69-70.

jejich práv, o nichž je též poučí i co se týče tvrzení skutečností významných pro rozhodnutí a navrhování důkazů k jejich prokázání. Evropský soud pro lidská práva tento princip ve své judikatuře vyjadřuje jako „rovnost zbraní“. Účastníci jsou oprávněni vyjádřit se ke všem skutečnostem a důkazům, čímž se realizuje tzv. kontradiktornost.¹¹¹

Chce-li být účastník ve sporu úspěšný, musí unést břemeno tvrdit skutečnosti, které mohou přivodit jeho úspěch ve sporu [§ 101 odst. 1 písm. a) OSŘ], a zároveň břemeno tyto skutečnosti prokazovat [§ 101 odst. 1 písm. b) OSŘ].¹¹²

Důkazní břemeno dělíme na subjektivní a objektivní. V subjektivním smyslu znamená, jak se strana o výsledek přičiňuje, v objektivním smyslu vychází z toho, co je třeba dokázat, bez ohledu na míru účasti stran. V současnosti se pojem užívá v teorii i praxi ve smyslu subjektivním. Věcné teorie důkazního břemene v subjektivním smyslu lze rozdělit do dvou skupin, a to na teorie spočívající na analýze skutečností a teorie spočívající na analýze norem. Na analýze skutečností je např. postavena tzv. teorie minimální, tzv. teorie negativní, tzv. teorie skutečností právo tvořících, právu překážejících, resp. právo rušících, tzv. teorie presumpční, tzv. teorie pravděpodobnostní. Na analýze norem jsou založeny vlastní teorie analýzy norem, teorie větné stavby a další. Teorie účelové analýzy stojí mimo zmíněné kategorie. Důkazní břemeno je institutem procesního práva, ačkoli bývá upraveno v předpisech hmotného práva. Důsledky spojené s neprokázáním určité skutečnosti se projevují v procesní sféře - v soudním rozhodnutí. Důkazní břemeno je spojeno s tvrzením určitého účastníka řízení a nemůže být tedy přesouváno na jiného.¹¹³

Ke koncepci důkazního břemene Macur uvádí, že jde hlavně o řešení otázky, která ze sporných stran nese důsledky nedokázaného skutkového tvrzení, o jehož správnosti se soud nemůže objektivně přesvědčit. Objektivní důkazní břemeno se uplatňuje nejen v řízení ovládaném zásadou projednací, ale i v řízení s dominantní zásadou vyšetřovací. Naproti tomu subjektivní důkazní břemeno přichází v úvahu pouze

¹¹¹ Tamtéž, s. 66-68.

¹¹² SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 23.

¹¹³ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 252-254.

v řízení založeném na projednací zásadě. Objektivní důkazní břemeno představuje pravidlo, jak má soudce rozhodnout ve věci samé, pokud podstatné skutkové okolnosti nebyly objasněny a nastal stav objektivní nejistoty (*non liquet*), tedy stanoví, která skutková tvrzení musí být plně a nade všechnu pochybnost prokázána, aby soud mohl vydat rozhodnutí ve prospěch procesní strany, kterou ohledně těchto skutečností tíží důkazní břemeno. Subjektivní důkazní břemeno motivuje procesní stranu k aktivitě, tedy k prokázání sporných skutečností a úspěchu ve sporu. Macur dále rozlišuje objektivní a subjektivní břemeno tvrzení. Objektivní břemeno tvrzení znamená, že pro rozhodnutí soudu je zapotřebí zjištění potřebných skutečností prostřednictvím tvrzení stran nebo opatřením soudu z úřední povinnosti. Subjektivní břemeno tvrzení rozděluje břemeno tvrzení podstatných skutkových okolností mezi obě sporné strany, žalobce má předněst skutečnosti jím uplatňované právo nebo nárok zakládající, žalovaný skutečnosti nároku žalobce zabraňující. Subjektivní břemeno tvrzení má opět místo pouze v řízení ovládaném zásadou projednací.¹¹⁴

Právní praxe se v poslední době přiklání k teorii analýzy norem, tzv. Rosenbergovy teorie dělení důkazního břemene, což vyplývá z rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3108/2010 ze dne 26.2.2013. Zde se uvádí, že „základní pravidlo dělení důkazního břemene vycházející z této teorie stanoví, že procesní strana, jejíž procesního cíle nelze dosáhnout bez použití určité právní normy, nese břemeno tvrzení i břemeno důkazní ohledně splnění skutkových předpokladů uplatnění této normy. Každá strana má proto dokázat skutkové předpoklady právní normy, která je této straně příznivá. Při úvaze o tom, které normy mají být pokládány za příznivé žalobci, a které za příznivé žalovanému, se vychází z principu stavby norem, který je dán vzájemným postavením tzv. základní normy a protinormy. Základní norma zakládá určitý právní nárok či právo. Protinorma se pak vyznačuje tím, že působí ve dvojitým možném směru, proti normě základní. Buď zabraňuje vzniku účinků základní normy, takže tyto její účinky se vůbec nemohou uplatnit a právní výsledek jejího působení nenastane, anebo nastane situace, kdy protinorma uplatní své působení později, takže právo, které vzniklo

¹¹⁴ MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Acta Universitatis Brunensis, Iuridica No. 157, 1995, s. 8-9, 11, 31, 41, 52-53.

a uplatnilo se jako účinky normy základní, bude později působením účinků protinormy zrušeno.“ Současně se v tomto rozhodnutí s odkazem na J. Macura (*Dělení důkazního břemene v civilním soudním sporu*, Brno, MUNI, 1996, s. 34) uvádí, že byla překonána tzv. negativní teorie dělení důkazního břemene, vycházející z předpokladu, že dokazování neexistujících skutečností je vyloučeno povahou věci, neboť i negativní skutečnosti lze v řízení dokazovat, přičemž se častěji použijí nepřímé důkazy.

Svoboda uvádí, že subjektivní břemeno tvrzení a prokazování konkretizuje objektivní břemeno tvrzení a prokazování. Objektivní břemeno tvrzení a prokazování se na subjektivní břemeno mění okamžikem podání žaloby žalobcem, kterému tak vzniká konkrétní břemeno tvrdit a prokázat fakta pro jeho úspěch ve sporu. Subjektivní břemeno tvrzení a prokazování tak vystihuje aktuální skutkovou a důkazní situaci a může se v průběhu řízení měnit. Skutečnosti žalované právo navozující zpravidla musí tvrdit žalobce, okolnosti toto právo vylučující jsou věcí žalovaného. Primárně leží subjektivní břemeno tvrzení na žalobci. Pokud žalobce břemeno tvrzení neunes, má to pro něj různé následky (například za okolností tam uvedených odmítnutí žaloby podle § 43 odst. 1, 2 OSŘ, její zamítnutí podle § 118a odst. 1 OSŘ). Pokud břemeno neunes žalovaný, je zde pouze jediný následek, a to jeho neúspěch ve sporu. Účastníci mají tvrdit jednak základní skutečnosti a jednak rozhodnutí určující skutečnosti. Za základní skutečnosti pokládá Svoboda fakta, která musí mít soud k dispozici již k okamžiku zahájení sporu, tedy musí být součástí žalobních tvrzení. Nemá-li je soud k dispozici, ukončí řízení a nebude se návrhem věcně zabývat. Tato základní fakta identifikují a odlišují spor od jiného sporu. Část břemene tvrzení, kterou žalobce musí naplnit již v žalobě lze ztotožnit s naplněním tzv. břemene substancování. Břemeno k uvedení pro rozhodnutí určujících skutečností vzniká výzvou soudu podle § 118a odst. 1 OSŘ. Pokud strana sporu na tuto výzvu nenaplní svoji dotvrzovací povinnost, spor pro ni skončí neúspěchem. Rozeznáváme tedy subjektivní břemeno tvrzení základní a subjektivní břemeno tvrzení dotvrzovací. Nenaplnění břemene prokazování vede vždy k neúspěchu ve sporu (u břemene tvrzení tomu tak není). Substancování znamená hodnocení skutkových přednesů a návrhů stran z hlediska jejich určitosti. Soud může po účastnících žádat jen skutková tvrzení, nikoli právní posouzení. Břemeno tvrzení se týká skutku. Jsou zde ovšem situace, kdy žalobce může na základě jednoho skutku vznést

více právních požadavků. Pak je břemeno tvrzení širší a zahrnuje nejen skutkové, ale i právní tvrzení.¹¹⁵

Nejvyšší soud se také vyjádřil k otázce důkazního břemene, např. v rozsudku ze dne 28.6.2010, sp. zn. 23 Cdo 1494/2008: „*Jestliže žalobce ke svému tvrzení nenabídne takové důkazní prostředky, jimiž by bylo prokázáno jeho tvrzení,... tak platí, že žalobce neunesl důkazní břemeno týkající se jeho tvrzení, na němž svou žalobu postavil. Procesním důsledkem této skutečnosti obecně je, že žalobci nemůže být vyhověno.*“ Dále se zabývá postavením žalovaného v řízení: „*Žalovaný má rovněž povinnost tvrzení a povinnost důkazní, avšak pouze ke skutečnostem, kterými odůvodňuje své hmotněprávní námitky, jimiž uplatňuje své určité hmotné právo (např. započtení, promlčení apod.). Na žalovaném není např. skutkově odůvodnit, popírá-li tvrzení žalobce.*“

Rozsudek NS ČR ze dne 15.6.2010, sp. zn. 28 Cdo 501/2010 vymezuje důkazní břemeno takto: „*Důkazní břemeno stíhá toho z účastníků řízení, v jehož zájmu je, aby určitá skutečnost, rozhodná podle hmotného práva a účastníkem tvrzená, byla v řízení prokázána v tom smyslu, aby ji soud uznal za pravdivou.*“

Otázku povinnosti tvrzení a důkazní a důkazního břemene řeší také rozsudek NS ČR ze dne 29.4.2010, sp. zn. 33 Cdo 4378/2008. Uvádí, že: „*Účastníci mají povinnost tvrdit všechny pro rozhodnutí věci významné skutečnosti. Okruh takových skutečností je určován hypotézou hmotněprávní normy, již se sporný právní vztah řídí; tato norma určuje jednak rozsah důkazního břemene, tj. okruh skutečností, které musí být jako rozhodné prokázány, jednak nositele důkazního břemene, a to v závislosti na tom, jak vymezuje práva a povinnosti účastníků hmotněprávního vztahu. Tvrdí-li účastník rozhodné skutečnosti, tedy splní-li povinnost tvrzení, je následně zatížen povinností důkazní, tj. povinností označit důkazy potřebné k prokázání tvrzení, na kterých zakládá uplatněné právo nebo obranu proti němu.*“ Z tohoto judikátu následně vycházejí dvě rozhodnutí NS ČR. Jedná se o rozsudek NS ČR ze dne 10.6.2010, sp. zn. 30 Cdo 3210/2008: „*Důkazním břemenem se rozumí procesní odpovědnost účastníka řízení za to, že za řízení nebyla prokázána jeho tvrzení a že z tohoto důvodu muselo být rozhodnuto o věci samé v jeho neprospěch. Smyslem důkazního břemene je umožnit*

¹¹⁵ SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 23-27.

soudu rozhodnout o věci samé i v takových případech, kdy určitá skutečnost, významná podle hmotného práva pro rozhodnutí o věci, pro nečinnost účastníka (v důsledku nesplnění povinnosti uložené účastníkovi ustanovením § 120 odst. 1 větou první OSŘ) nebo vůbec (objektivně vzato) nemohla být prokázána. Soud prvního stupně může své rozhodnutí založit na závěru, že účastník přítomný při soudním jednání neunesl důkazní břemeno, jen tehdy, jestliže takovému účastníkovi předtím bezvýsledně poskytl poučení podle § 118a odst. 3 OSŘ.“ Dále jde o usnesení NS ČR ze dne 14.7.2010, sp. zn. 26 Cdo 2529/2009: „Závěr, že účastník neunesl důkazní břemeno, lze učinit jen tehdy, jestliže zhodnocení důkazů, které byly za řízení provedeny (§ 120 odst. 3 věta druhá OSŘ), neumožňuje soudu přijmout závěr ani o pravdivosti tvrzení účastníka a ani o tom, že by bylo nepravdivé.“

Ve vypořádacím řízení to znamená, že důkazní břemeno o tom, že věc byla nabyta za trvání manželství a je proto v SJM, leží na účastníkovi, který tuto věc tvrdí. Bude-li toto nabytí prokázáno a druhý z manželů bude tuto skutečnost popírat, bude na něm ležet důkazní břemeno o tom, že je věc ze SJM vyloučena.¹¹⁶

V řízení o vypořádání SJM může nastat situace, kdy účastník uvede nepravdu, nebo zajistí a nechá provést nepravdivý důkaz (např. antidatovanou smlouvu).¹¹⁷ Žádné ustanovení OSŘ se nicméně přímo tímto problémem nezabývá. Určitou nevýslovnou reakcí je § 118b odst. 1 OSŘ, podle něhož může strana, která neuvedla pro rozhodnutí podstatné skutečnosti a důkazy „bez své viny“, vnést do sporu nové skutečnosti a důkazy i potom, co bylo řízení zkoncentrováno. Lze tedy dovodit, že účastník, který byl během řízení zmaten, neboť druhá strana uvedla nepravdu, a bránil se tedy nevhodným způsobem, může i po koncentraci svá tvrzení a důkazy doplnit v okamžiku, kdy vyjde najevo, že protistrana lhala. Takový výklad je možno přijmout i v případě, kdy účastník úmyslně vnesl nepravdivý důkaz. Věrohodnost dosud provedených důkazů lze zpochybnit kdykoli, ať již byl takový nepravdivý důkaz do řízení vnesen úmyslně nebo ne. Úmyslná nepravda může vést k tomu, že soud jinak úspěšné straně nepřizná právo na náhradu nákladů řízení, neboť takovouto nepravdou vlastně došlo k prodloužení a

¹¹⁶ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 217.

¹¹⁷ SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009, s. 86-87.

komplikaci v řízení, a tedy k naplnění důvodu hodného zvláštního zřetele. Použije se ustanovení § 150 OSŘ o moderačním právu soudu: „*Jsou-li tu důvody hodné zvláštního zřetele, nemusí soud výjimečně náhradu nákladů řízení zcela nebo zčásti přiznat*“. V souladu se zásadou zavinění může dojít také k separaci části nákladů řízení, neboť podle § 147 odst. 1 OSŘ: „*Účastníku nebo jeho zástupci může soud uložit, aby hradili náklady řízení, které by jinak nebyly vznikly, jestliže je způsobili svým zaviněním nebo jestliže tyto náklady vznikly náhodou, která se jim přihodila*“.

Otázku protiprávně získaných nebo použitých důkazů rozebírá ve svém článku Seidel.¹¹⁸ Uvádí, že otázku nepřipustných důkazů je třeba podle judikatury Evropského soudu pro lidská práva řešit podle vnitrostátních předpisů. Při dokazování musí být dodržen ústavně konformní postup soudu jako součást práva na spravedlivý proces. Za nepřipustné důkazy jsou zde považovány s odkazem na judikaturu Ústavního soudu „*situace, kdy důkaz, resp. informace v něm obsažená, není získán co do jednotlivých dílčích komponentů (fází) procesu dokazování procesně přípustným způsobem*“. Takové důkazy má soud vyloučit bez věcného zkoumání a hodnocení. Jejich provedením by porušil právo na spravedlivý proces méně úspěšného účastníka. Nepřipustným důkazem je důkaz, který je proveden v rozporu s procesními předpisy nebo je obchází, např. důkaz listinou by byl proveden předsedou senátu bez sdělení jejího obsahu. Účastník řízení může získat důkaz spácháním veřejnoprávního deliktu (např. krádeží), soukromoprávního deliktu (zaznamenáním hovoru bez vědomí mluvčího) nebo porušením smluvního ujednání mezi stranami smlouvy týkající se utajování určitých skutečností. V tomto posledním případě nelze dát přednost ujednání stran na úkor zjištění skutkového stavu. Nelze tedy dojít k jednoznačnému závěru o odmítnutí „nepřipustných“ důkazů, neboť je třeba zvážit všechny okolnosti případu, jako jsou povaha protiprávnosti, způsobený následek a okolnosti zakládající kvalifikovaný zájem na zjištění skutkového stavu.

¹¹⁸ SEIDEL, J. Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2010, č. 8, s. 381 a násl.

3.6 Specifika dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů

Dokazování ve vypořádacím řízení je specifické s ohledem na to, že se jedná o *iudicium duplex*. Vypořádá se jen to, co bylo označeno jako předmět sporu. Soud nevyhledává veškerý majetek, jako tomu bylo při vypořádání BSM a nemůže rozhodnout, že se přikazuje prodej sporné věci a rozdělení výtěžku mezi žalobce a žalovaného (rozsudek NS ČR sp. zn. 22 Cdo 1399/2004, ze dne 20.10.2004).

Žalobce má právo domáhat se vypořádání i jen některé části zaniklého SJM. Je-li tvrzeno žalovaným, že zčásti byl majetek vypořádán dohodou, může se žalobce bránit námitkou o neplatnosti dohody o vypořádání. Při pochybnostech o platnosti takovéto dohody se účastník může obrátit na soud s žalobou na vypořádání SJM. Žaloba na určení neplatnosti dohody by nebyla úspěšná. Soud posoudí platnost dohody v řízení o vypořádání jako otázku předběžnou.¹¹⁹

Naopak zákonná domněnka vypořádání podle § 150 odst. 4 OZ bude vyplývat ze spisu a soud k ní musí přihlídnout i bez návrhu, neboť podle § 132 OSŘ soud při hodnocení důkazů přihlíží ke všemu, co vyšlo za řízení najevo.¹²⁰

Obsáhlé dokazování bude soud provádět ke zjištění, jaký majetek vynaložil žalobce ze svého na společný majetek a naopak, tedy k otázce přesunu mezi SJM a výlučnými majetky manželů. Jedná se o vypořádání vnosů a zápočtů, přičemž se v soudní praxi nevyžaduje, aby se tak stalo reálně, ale postačí vzájemné započtení. Ačkoliv jde o pohledávky, nepodléhají nároky na provedení zápočtů promlčení. Není-li však nárok na vypořádání vzájemných investic uplatněn do tří let od zániku SJM, nastupuje vypořádání domněnkou a v tom případě je vyloučeno soudní vypořádání, což se týká i vnosů. Zápočet nemusí být proveden vždy, praxe se přiklání k tomu, aby byly refundovány náklady, o které byl společný nebo výlučný majetek obohacen. To, co bylo vynaloženo například na běžné osobní potřeby některého z manželů nemůže být předmětem zápočtu. Pokud se týká zápočtů, zákon stanoví právo zápočty provést a

¹¹⁹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 217-218.

¹²⁰ Tamtéž, s. 218.

povinnost vynaložené nahradit, přičemž se předpokládá, že byly vynaloženy před zánikem společného jmění. Pokud zhodnocená věc, například nemovitost, v době zániku SJM již neexistuje, a prostředky například z jejího prodeje použil jeden z manželů výhradně pro sebe, započtení je možné. Pokud byly prostředky investovány do společné věci, která se tím tak zhodnotila, a za ni byla pořízena věc jiná, bude soud zjišťovat a zápočet bude možný v případě, zda tato věc existuje. Je-li v době vypořádání hodnota věci nižší, než byla původní hodnota, pak bude třeba přihlídnout k tomu, jak velké náklady vynaložil ze svého jeden z manželů. V tom případě by sice došlo k zápočtu, avšak v nižší částce odpovídající velikosti podílů, kterých se každému z nich dostává ze společného (R 57/70). V případě, že hodnota věci je vyšší, náleží oběma manželům podíl z této zvýšené hodnoty.¹²¹ Shodně rozhodl Nejvyšší soud i v rozsudku sp. zn. 22 Cdo 3925/2011 ze dne 10.4.2013.

Vypořádání zaniklého SJM je možné i v případě, že manželé jako snoubenci uzavřeli předmanželskou smlouvu, manželství bylo uzavřeno i neplatně a posléze skončilo rozvodem.¹²² Při vypořádání by v takovém případě soud prováděl dokazování k majetku, ohledně něhož nebyla smlouva uzavřena, resp. zda žalobcovo tvrzení v tomto směru je důvodné a zda později nedošlo k modifikaci společného jmění manželů podle § 143a odst. 1 a 2 OZ.

Podle insolvenčního zákona lze uvést, že je-li dlužník v úpadku a soud prohlásí na jeho majetek konkurz, anebo nastane reorganizace, zaniká tím SJM dlužníka a jeho manžela. Po dobu trvání konkurzu nevzniká nové SJM a na insolvenčního správce přechází oprávnění uzavřít dohodu o vypořádání SJM, anebo podat žalobu na vypořádání soudu. Lhůta k podání návrhu nebo k uzavření dohody o vypořádání s druhým manželem se však konkurznímu správci prodlužuje o 6 měsíců od prohlášení konkurzu (§ 269 odst. 2 IZ). V tomto řízení soud bude provádět vypořádání k majetku v žalobě označenému jako v SJM, zahrnuté do majetkové podstaty určené k uspokojení dlužníkových věřitelů. Dokazováním bude třeba zjistit, zda se jedná o majetek v SJM

¹²¹ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní fórum*, 2007, č. 7, s. 247 a násl., dostupné z ASPI.

¹²² DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 190 a násl.

s přihlédnutím k tomu, že doba rozhodná pro takové určení se posuzuje jinak v případě, že návrh na konkurz podal věřitel a jinak, podal-li jej dlužník, jak výslovně stanoví § 205 IZ. Kromě toho se bude soud zabývat platností smluv mezi manžely o vypořádání SJM, včetně schválených smírů soudem, zúžení nebo rozšíření SJM, jestliže do té doby náležel majetek nebo závazek jen dlužníku, neboť v případě, že byly uzavřeny po podání insolvenčního návrhu dlužníkem, staly se neplatnými, a tato okolnost může ovlivnit rozhodnutí o způsobu vypořádání sporného majetku. Do SJM zahrne soud majetek, zjistí-li, že byl manželem-dlužníkem použit k podnikání se souhlasem druhého manžela, (který je v tom případě součástí majetkové podstaty podle § 270 odst. 2 IZ), anebo byl se souhlasem druhého manžela použit k reorganizaci [§ 342 písm. c) IZ].¹²³

4. Rozhodnutí o vypořádání SJM

Nalézací soud vychází při rozhodování ze skutkových a právních poznatků (*quaestio iuris, quaestio facti*)¹²⁴, tedy ze znalosti objektivního práva (zásada *iura novit curia*) a ze znalosti konkrétních individuálních skutečností týkajících se předmětu řízení. Zohlední i smíšené poznatky skutkové i právní, anebo situace, kdy jeden poznatek je podle okolností buď poznatkem skutkovým, anebo právním. Jde např. o některé abstraktní pojmy, jako je otázka dobré víry.¹²⁵ Podkladem pro rozhodnutí soudu mohou být jen ty skutkové poznatky, které soud získal řádným procesním postupem.

SJM se vypořádá podle právní úpravy platné v době jeho zániku.¹²⁶

Řízení může být zakončeno smírem, o němž se rozhoduje usnesením (§ 167 odst. 1 OSŘ). Nestane-li se tak, soud rozhodne v meritu věci rozsudkem (§ 152 odst. 1 věta první OSŘ). Soudní rozhodnutí má konstitutivní povahu, neboť zakládá nové

¹²³ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 253-256.

¹²⁴ WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 226.

¹²⁵ Tamtéž, s. 227.

¹²⁶ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 218.

vlastnické právní vztahy ke konkrétně určeným věcem. Rozsudek je závazný jen pro účastníky řízení (§ 159a OSŘ). Práv třetích osob se tedy nedotýká.¹²⁷

Co se týče výroku rozsudku o vypořádání SJM, podle Dvořáka a Spáčila je přiměřeně stále použitelná starší judikatura.¹²⁸ Vodítkem je rozhodnutí R 42/72. To formuluje výrok rozhodnutí o vypořádání SJM takto: „*Určuje se, že z věci, jež měli navrhovatel a odpůrkyně v bezpodílovém spoluvlastnictví, připadá 1. navrhovateli 2. odpůrkyni Navrhovatel je povinen vydat (nebo podle povahy věci dodat) odpůrkyni do tří dnů od právní moci rozsudku. Odpůrkyně je povinna vydat (nebo podle povahy věci dodat) navrhovateli do tří dnů od právní moci rozsudku. Návrh navrhovatele, aby bylo určeno, že v BSM měli navrhovatel a odpůrkyně i a aby bylo určeno, že připadají navrhovateli a že odpůrkyně je povinna je vydat, se zamítá.*“ R 42/72 dále uvádí: „*Není třeba výrokem rozsudku určovat, co který z manželů vynaložil ze svého na společný majetek. Soud však při rozhodování k tomu přihlíží a v odůvodnění to uvede a vysvětlí.*“

Ve výroku rozsudku musí být jednoznačně stanoveno, kterému z účastníků bylo přiznáno jaké právo nebo uložena jaká povinnost a v jakém rozsahu.¹²⁹ V odůvodnění rozsudku musí být nepochybně a jasně vyjádřen způsob, jakým soud dospěl k částce, kterou je povinen jeden z účastníků zaplatit na vypořádání druhému.¹³⁰

Podle rozsudku Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 999/2011, ze dne 20.3.2013, se rozhodnutí nalézacího soudu musí vypořádat s tím, vyjdou-li najevo různé skutečnosti pro přikázání věci každému z účastníků. Rozhodnutí bude založeno na úvaze soudu, protože zákon nestanoví přesná kritéria pro určení, které součásti majetku budou přikázány tomu kterému z manželů. Při vypořádání a stanovení výše podílů však bude třeba zohlednit i skutečnost, že se účastník dopouštěl vůči členům rodiny tzv. domácího násilí a jeho intenzita, doba trvání a další okolnosti případu mohou mít vliv na posouzení věci v souladu s principem dobrých mravů.

¹²⁷ Tamtéž, s. 220.

¹²⁸ Tamtéž, s. 218.

¹²⁹ Tamtéž, s. 219.

¹³⁰ Tamtéž.

Pokud jde o otázku náhrady nákladů řízení: „Při rozhodování o náhradě nákladů řízení je základním pravidlem zásada úspěchu ve věci (§ 142 OSŘ), které lze korigovat nepřiznáním náhrady nákladů žádnému z účastníků, jsou-li pro takový závěr dány důvody hodné zvláštního zřetele (§ 150 OSŘ), nebo přiznání náhrady nákladů řízení neúspěšnému žalovanému, jestliže svým chováním nezavdal příčinu k podání žaloby o vypořádání společného jmění manželů (§ 143 OSŘ). Použití § 150 OSŘ tedy nelze považovat za pravidlo, odůvodněné typem věci, ale za výjimku ze zásady úspěchu ve věci danou důvody hodnými zvláštního zřetele, jež vyvstaly v konkrétní individuální věci“ (nálezn Ústavního soudu I. ÚS 1441/11 ze dne 22.9.2011).

5. Opravné prostředky proti rozhodnutí o vypořádání SJM

Možnost využití opravných prostředků k nápravě skutkových nebo právních vad rozhodnutí soudu je zachována i ve vypořádacím řízení. Uplatní se zde obecná úprava týkající se opravných prostředků, podle části čtvrté OSŘ.

Nejčastěji používaným řádným opravným prostředkem je odvolání. Před odvolacím soudem lze provést i dokazování a v tom případě bude nařízeno jednání.¹³¹ Vzhledem ke znění § 149 odst. 1 a 2 OZ, které upravují způsob vypořádání SJM a tedy i vztahu mezi účastníky, není odvolací soud sice vázán mezemi, ve kterých se odvolatel domáhá přezkoumání rozhodnutí, avšak nemůže překročit rámeček žalobního petitu (rozsudek Nejvyššího soudu 22 Cdo 410/2008 ze dne 28.5.2009).

Rozsahem odvolání vymezuje odvolatel rozsah přezkoumání činnosti odvolacího soudu. Odvolací soud není vázán návrhem na způsob rozhodnutí. Zpravidla je však vázán rozsahem přezkoumání rozhodnutí soudu prvního stupně, které je však limitované zásadou *reformatio in peius*, ledaže jsou splněny podmínky § 212 písm. d) OSŘ. Odvolací soud může přezkoumat napadené rozhodnutí i z jiných důvodů, které nebyly

¹³¹ MACKOVÁ, A. Opravná řízení. In WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 444.

v odvolání uvedeny z hlediska možného podání žaloby pro zmatečnost (§ 212a odst. 1 a 5 OSŘ).¹³²

Odvolací soud je oprávněn změnit rozhodnutí, pokud nalézací soud správně zjistil skutkový stav, ale nesprávně jej právně posoudil, anebo tehdy, jestliže sám doplnil dokazování, čímž si vytvořil předpoklady pro rozhodnutí (§ 220 OSŘ).¹³³

Z mimořádných opravných prostředků se využívá nejčastěji dovolání, které je založeno na kasačním principu.

Přípustnost dovolání byla v důsledku nálezu Ústavního soudu [sp. zn. Pl ÚS 29/11, publik. pod č. 147/2012 Sb., kterým byl zrušen § 237 odst. 1 písm. c) zák. č. 99/1963 Sb., OSŘ ve znění pozdějších předpisů, uplynutím dne 31.12.2012], nově upravena. Zákon č. 404/2012 Sb. ze dne 24.10.2012 upravil přípustnost dovolání v § 237 OSŘ tak, že *„Není-li stanoveno jinak, je dovolání přípustné proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe odvolacího soudu nebo která v rozhodování odvolacího soudu dosud nebyla vyřešena nebo je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo má-li být dovolacím soudem vyřešena právní otázka posouzena jinak.“* V § 238 OSŘ jsou uvedeny důvody nepřipustnosti dovolání. Podle § 239 OSŘ je nově přípustnost dovolání oprávněn zkoumat jen dovolací soud. Podle čl. II bod 7 a čl. VII zák. č. 404/2012 Sb. bylo-li dovolání podáno do 31.12.2012, postupuje dovolací soud podle OSŘ účinného do 31.12.2012.

V řízení o vypořádání SJM dovolací soud zkoumá přípustnost dovolání ohledně každé vypořádávané položky zvlášť. Skutečnost, že odvolací soud například změní rozsudek soudu prvního stupně ohledně jedné či několika položek neznamená, že dovolání je přípustné i proti těm částem rozsudku odvolacího soudu, které se týkají jiných položek (usnesení NS ČR sp. zn. 22 Cdo 4970/2010 ze dne 22.2.2013).

¹³² Tamtéž, s. 445-446.

¹³³ Tamtéž, s. 448.

6. Výkon rozhodnutí a exekuce

Obecně je výkon rozhodnutí týkající se majetku patřícího do SJM řešen ustanovením § 262a OSŘ.

Ve vypořádacím řízení přichází výkon rozhodnutí, popř. exekuce ke slovu za stejných podmínek, jako v jiných řízeních, tedy na návrh oprávněného v případě, že povinný dobrovolně nesplní to, co mu ukládá vykonatelné rozhodnutí (§ 251 OSŘ, § 37 odst. 2 ExŘ).

Výrok rozhodnutí v řízení o vypořádání SJM stanoví nejčastěji povinnost jednoho účastníka vydat věc druhému nebo zaplatit určitou peněžitou částku na vypořádání. Ze způsobů výkonu rozhodnutí tedy bude připadat v úvahu některý ze způsobů výkonu rozhodnutí pro peněžitá plnění (§ 258 odst. 1 OSŘ) nebo nepeněžitá plnění (§ 258 odst. 2 OSŘ). Způsob výkonu rozhodnutí podle OSŘ u peněžitých plnění volí oprávněný (§ 261 odst. 1 OSŘ), u nepeněžitých plnění se řídí povahou uložené povinnosti (§ 258 odst. 2 OSŘ).

Ustanovení § 262a odst. 1 OSŘ stanoví, že: *„Výkon rozhodnutí na majetek patřící do společného jmění manželů lze nařídit také tehdy, jde-li o vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen jednomu z manželů. Za majetek patřící do společného jmění povinného a jeho manžela se pro účely nařízení výkonu rozhodnutí považuje také majetek, který netvoří součást společného jmění manželů jen proto, že byl smlouvou zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů nebo že byl smlouvou vyhrazen vznik společného jmění ke dni zániku manželství“* (obdobně viz § 42 odst. 1 ExŘ). Podle § 262a odst. 2 OSŘ: *„Při výkonu rozhodnutí se nepřihlíží ke smlouvě, kterou byl zúžen zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů o majetek, který patřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky. Totéž platí, byl-li zákonem stanovený rozsah společného jmění manželů smlouvou rozšířen o majetek povinného, který nepatřil do společného jmění v době vzniku vymáhané pohledávky“* (obdobně viz § 42 odst. 2 ExŘ).

Nejvyšší soud k tomu ve svém usnesení sp. zn. 20 Cdo 2840/2012 ze dne 26.2.2013 uvádí: *„Pokud jde o ustanovení § 262a odst. 1 OSŘ, to se použije i při nařízení výkonu rozhodnutí postihujícího majetek ze zaniklého (nejen tedy pouze*

zúženého) společného jmění manželů, avšak pouze tehdy, jestliže po zániku SJM nedošlo k jeho vypořádání (ať již dohodou či rozhodnutím soudu nebo na základě domněnky podle § 150 odst. 4 OZ).“ K exekucím zmíněné usnesení uvádí: „Tam, kde se ve zvláštních právních předpisech hovoří o soudním výkonu rozhodnutí nebo výkonu rozhodnutí, rozumí se tím také nařízení a provádění exekuce podle exekučního řádu (srov. § 130 ExŘ).“

Může dojít k situaci, že při soupisu věcí bude postižena věc, která není ve vlastnictví povinného. Osoba, které svědčí právo k věci vylučující výkon rozhodnutí nebo exekuci, se může bránit tzv. *excindační (vylučovací) žalobou* podle § 267 odst. 1 OSŘ, resp. podle § 68 ExŘ návrhem na vyškrtnutí věci ze soupisu. Pokud se týká SJM, může nastat situace, že bude výkonem rozhodnutí postižen majetek patřící do SJM, avšak povinným je zde pouze jeden z manželů. Zde se obdobně uplatní vylučovací žaloba (§ 267 odst. 2 OSŘ).¹³⁴

Exekuce jsou pro oprávněného alternativou k soudnímu výkonu rozhodnutí. Základní rozdíl je v průběhu řízení, nikoli v účelu a způsobech provedení. Soudního exekutora volí oprávněný (§ 28 ExŘ). Úkony soudního exekutora jsou považovány za úkony exekučního soudu (§ 28 ExŘ). Nařízení exekuce a pověření soudního exekutora jejím provedením činí soud. Účastníky exekučního řízení jsou oprávněný a povinný (§ 36 odst. 1 ExŘ). V případě, že jsou exekučním příkazem postiženy věci, práva nebo jiné majetkové hodnoty patřící do SJM, je účastníkem i manžel povinného (§ 36 odst. 2 ExŘ, obdobně § 255 odst. 2 OSŘ).¹³⁵ V rámci exekuce podle exekučního řádu volí způsob provedení, a to i u peněžitých plnění, vždy soudní exekutor (§ 47 odst. 1, § 48 písm. f) ExŘ).

Pokud za trvání manželství vznikl závazek oběma manželům, uplatní se ustanovení § 145 odst. 3 OZ, kdy závazky, které tvoří SJM, plní oba manželé společně a nerozdílně, a postižen bude majetek jak výlučný, tak ve společném jmění. Vznikl-li

¹³⁴ MACKOVÁ, A. Výkon rozhodnutí a exekuce. In WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011, s. 485-487.

¹³⁵ Tamtéž, s. 505 a násl.

závazek jen jednomu z manželů, situace se liší podle toho, zda závazek je součástí SJM nebo ne. Podle § 143 odst. 1 písm. b) OZ společné jmění manželů tvoří závazky, které vznikly některému nebo oběma manželům společně za trvání manželství. Toto se neuplatní v případě závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a u závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden bez souhlasu druhého. Dávid¹³⁶ se domnívá, že protože druhá výjimka není převzata do OSŘ, závazky, které převzal jeden z manželů bez souhlasu druhého, jsou vymahatelné rovněž ze SJM. Manžel povinného je chráněn prostřednictvím OSŘ tak, že může podat vylučovací žalobu (§ 267 odst. 1 nebo odst. 2 OSŘ). Kromě toho má i jiné možnosti. Soud zastaví výkon rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. f) nebo 268 odst. 1 písm. h). Není nutné rozhodnutí o vylučovací žalobě. Zásah do výlučného vlastnictví nebo neoprávněný zásah do SJM soud zjistí jinak. Oprávněný může také podat návrh na zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 odst. 1 písm. c), zjistí-li tuto skutečnost po nařízení výkonu sám. V rámci kontroly postupu vykonavatele je možné, aby předseda senátu vyloučil postiženou věc (§ 265 odst. 2 OSŘ). Manžel povinného je také oprávněn podat odvolání proti usnesení o nařízení výkonu rozhodnutí, kde se domáhá změny (zrušení) rozhodnutí o nařízení výkonu. Pokud se týká exekuce podle exekučního řádu, manžel povinného může podle § 68 ExŘ podat návrh na vyškrtnutí věci ze soupisu.

Nejvyšší soud v rozsudku sp. zn. 20 Cdo 2610/2009 ze dne 30.3.2011 uvádí: „Bylo-li manželství pravomocně rozvedeno v řízení podle § 24a ZR, ač nebyla uzavřena smlouva o vypořádání vzájemných majetkových vztahů, lze k vydobytí závazku, který vznikl za trvání manželství jen bývalému manželovi (povinnému), nařídit exekuci (výkon rozhodnutí) i na majetek patřící do zaniklého společného jmění, které v době zahájení řízení o výkon (vydáním exekučního příkazu) nebylo vypořádáno. Druhému manželovi tudíž nesvědčí ve smyslu § 267 odst. 1 OSŘ právo k majetku, které nepřipouští exekuci (výkon rozhodnutí).“

¹³⁶ DÁVID, R. Ochrana manžela povinného v exekučním řízení. *Právní fórum*, 2011, č. 11, s. 519 a násl., dostupné z ASPI.

Závěr

Řízení o vypořádání SJM je řízením, které má výše naznačená specifika, vyplývající z povahy tzv. *iudicia duplex* (rozsudek NS ČR ze dne 27.9.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004), tedy řízení, kde oba účastníci řízení mají postavení navrhovatele i odpůrce. V rámci žaloby není soud vázán návrhy účastníků, jak položky vypořádat, neboť z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky (§ 153 odst. 2 OSŘ). Může však vypořádat jen položky, které účastníci k vypořádání navrhli.¹³⁷ Každý z účastníků může (do tří let od zániku SJM) označovat majetek, který je třeba vypořádat, aniž by šlo o vzájemnou žalobu. Podáním návrhu na vypořádání SJM jedním z nich je konzumováno žalobní právo druhého, který již žalobu podat nemůže. Se zpětvzetím žaloby v tomto řízení musí souhlasit oba účastníci.¹³⁸

Dokazování v tomto řízení, vychází se z obecných ustanovení o dokazování tak, jak je uvádí OSŘ v hlavě druhé části třetí. Co se týká využití důkazních prostředků, v rámci dokazování se hojněji využívá znaleckých posudků především k oceňování sporného majetku, jako podklad pro určení podílu každého z manželů. Dokazování je výrazně ovlivněno odvětvovými principy civilního procesu, zejm. zásadou dispoziční a projednací, které v souvislosti s tím, že způsob vypořádání SJM stanoví zákon, nebrání soudu, aby se odchýlil od důkazních návrhů stran a provedl i nenavržené důkazy, pokud je to potřebné pro náležité objasnění věci.

Postup soudu v řízení o vypořádání SJM a dokazování v něm je ovlivněno též judikaturou, která reaguje na aktuální problémy rozhodovací praxe tím, že určitým způsobem usměrňuje výklad a aplikaci právních předpisů. Do budoucna zůstane tato judikatura pravděpodobně použitelná i nadále, neboť nový občanský zákoník, zák. č. 89/2012 Sb., který vejde v účinnost dnem 1.1.2014, vychází v úpravě vypořádání majetkového společenství manželů ze stejné koncepce jako stávající občanský zákoník. Na první místo staví dohodu o vypořádání mezi manžely, následně počítá s rozhodnutím

¹³⁷ DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011, s. 213.

¹³⁸ Tamtéž, s. 216.

soudu a nakonec uvádí nevyvratitelnou právní domněnku vypořádání (§ 738, § 740, § 741 NOZ). NOZ však obsahuje ohledně celého vypořádání SJM určitá zpřesnění, např. výslovně stanoví ochranu práva třetí osoby, která byla vypořádáním dotčena. Tato osoba se může bránit u soudu a žádat, aby soud určil, že vypořádání je vůči ní neúčinné (§ 737 odst. 1 NOZ). Dále je v nové právní úpravě také zpřesněno, jakým způsobem se započítává hodnota vnosů a zápočtů při vypořádání společného jmění (§ 742 odst. 2 NOZ). Jak se hmotněprávní změny podle nového občanského zákoníku promítnou do procesu ve vypořádacím řízení nám však ukáže až čas.

SEZNAM ZKRATEK

Zákony

ExŘ – zák. č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád)
a o změně dalších zákonů

IZ – zák. č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon)

NOZ – zák. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

NŘ – zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád)

ObchZ – zák. č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník

OSŘ – zák. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

OZ – zák. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

TZ – zák. č. 40/2009 Sb, trestní zákoník

ZR – zák. č. 94/1963 Sb., zákon o rodině

Ostatní použité zkratky

KS – krajský soud

NS – Nejvyšší soud ČR

SJM – společné jmění manželů

ÚS – Ústavní soud ČR

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Monografie

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. *Společné jmění manželů v teorii a v judikatuře*. 3. vydání.
Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2011.

MACKOVÁ, A. Opravná řízení. In WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6.
aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011.

MACKOVÁ, A. Výkon rozhodnutí a exekuce. In WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011.

MACUR, J. *Důkazní břemeno v civilním soudním řízení*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Acta Universitatis Brunensis, Iuridica No. 157, 1995.

SVOBODA, K. *Dokazování*. Praha: ASPI – Wolters Kluwer, 2009.

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I., II. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009.

WINTEROVÁ, A. a kol. *Civilní právo procesní*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Linde Praha, a. s., 2011.

Články z odborných časopisů

DÁVID, R. Ochrana manžela povinného v exekučním řízení. *Právní fórum*, 2011, č. 11, s. 519 a násl., dostupné z ASPI.

DVOŘÁK, J., SPÁČIL, J. Vypořádání společného jmění manželů v soudním řízení. *Právní fórum*, 2007, č. 7, s. 247 a násl., dostupné z ASPI.

SEIDEL, J. Protiprávně získané nebo použité důkazy v civilním soudním řízení. *Právní fórum*, 2010, č. 8, s. 381 a násl.

VUČKA, J. Nahrávky rozhovorů jako důkaz v trestním a civilním řízení. *Státní zastupitelství*, 2011, č. 4, s. 35-40.

Použité právní předpisy

Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

Použitá soudní judikatura

Rozhodnutí Ústavního soudu ČR

usnesení ÚS ČR ze dne 9.9.2010, sp. zn. I. ÚS 2978/09

usnesení ÚS ČR ze dne 11. listopadu 2010, sp. zn. I. ÚS 2464/10

usnesení ÚS ČR ze dne 30.1.2013, sp. zn. I. ÚS 2221/2012

nález ÚS ČR ze dne 22.1.2013, sp. zn. Pl ÚS 29/11, publik. pod č. 147/2012 Sb.

nález ÚS ČR ze dne 22.9.2011, sp. zn. I. ÚS 1441/11

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR

R 42/72

R 70/65

R 7/91

R 68/2005

R 61/2000

R 57/70

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.9.2000, sp. zn. 30 Cdo 1803/2000

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 1392/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2010, sp. zn. 22 Cdo 3942/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5.2009, sp.zn. 22 Cdo 410/2008

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2004, sp.zn. 22 Cdo 684/2004

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.6.2000, sp. zn. 33 Cdo 1115/99

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/1999

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 1392/2011

Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.2.2005, sp. zn. 22 Cdo 2545/2003
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.7.2005, sp. zn. 22 Cdo 1052/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 30.5.2005, sp. zn. 22 Cdo 1781/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 31.3.2009, sp. zn. 22 Cdo 2875/2006
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.11.2002, sp. zn. 31 Cdo 2428/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.10.2002, sp. zn. 22 Cdo 261/2001
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 18.4.2002, sp. zn. 22 Cdo 2296/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.1.2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/1999
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 16.1.2013, sp. zn. 22 Cdo 3395/2012
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17.5.2001, sp. zn. 22 Cdo 629/2000
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.2.2008, sp. zn. 22 Cdo 3285/2007
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 1. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2433/1999
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 2.11.2000, sp. zn. 22 Cdo 1217/99
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.9.2000, sp. zn. 21 Cdo 2569/99
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 3108/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.6.2010, sp. zn. 23 Cdo 1494/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 15.6.2010, sp. zn. 28 Cdo 501/2010
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 29.4.2010, sp. zn. 33 Cdo 4378/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.6.2010, sp. zn. 30 Cdo 3210/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.10.2004, sp. zn. 22 Cdo 1399/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.4.2013, sp. zn. 22 Cdo 3925/2011
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 27.9.2004, sp. zn. 22 Cdo 684/2004
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.3.2013, sp. zn. 22 Cdo 999/2011
Rozsudek Nejvyššího soudu ČR ze dne 28.5.2009, sp. zn. 22 Cdo 410/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30.3.2011, sp. zn. 20 Cdo 2610/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 22.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 4970/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 14.7.2010, sp. zn. 26 Cdo 2529/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2013, sp. zn. 20 Cdo 2840/2012
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 10.11.2009, sp. zn. 28 Cdo 3090/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 26.2.2013, sp. zn. 22 Cdo 4776/2010
Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 23.3.2010, sp. zn. 23 Cdo 5091/2009

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 20.11.2012, sp. zn. 20 Cdo 2916/2011

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 17. 6. 2008, sp. zn. 22 Cdo 1290/2007

Usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 24.1.2013, sp. zn. 22 Cdo 2293/2011

Usnesení Krajského soudu v Ústí nad Labem ze dne 18. 6. 2002, sp. zn. 10 Co 406/2002

RESUMÉ (česká verze)

Dokazování v řízení o zrušení a vypořádání společného jmění manželů

Diplomová práce se zabývá průběhem dokazování v soudním řízení o vypořádání společného jmění manželů, zejména z hlediska občanského práva procesního. Nelze se nicméně vyhnout alespoň stručnému exkurzu do práva hmotného. První kapitola proto pojednává o obecných otázkách společného jmění manželů jako institutu občanského práva hmotného, o vzniku, změně, zániku a vypořádání společného jmění.

Následující kapitoly jsou uspořádány podle průběhu řízení před soudem.

V kapitole druhé je věnována pozornost otázkám zahájení řízení a jednání.

Třetí kapitola pojednává o dokazování. Po obecném úvodu následuje výklad týkající se dokazování ve vypořádacím řízení. Rozebrána jsou stádia dokazování a zásady dokazování, pojem a předmět dokazování a jednotlivé důkazní prostředky. Následně se práce zabývá postavením soudu a účastníků v důkazním řízení a otázkami břemene tvrzení a důkazního břemene. Shrnuta jsou také specifika dokazování ve vypořádacím řízení.

Kapitola čtvrtá se věnuje rozhodnutí ve vypořádacím řízení jako výsledku skutkových a právních poznatků, k nimž soud v průběhu řízení dospěl.

Řádné a mimořádné opravné prostředky proti rozhodnutí o vypořádání SJM rozebírá kapitola pátá.

V případě, že povinný dobrovolně nesplní svou povinnost vyplývající z vykonatelného rozhodnutí, nastupuje výkon rozhodnutí nebo exekuce, o čemž pojednává kapitola šestá.

V závěru je shrnuto, že vypořádací řízení je označováno jako tzv. *iudicium duplex*, tedy řízení, kde oba účastníci řízení mají postavení navrhovatele i odpůrce. V rámci žaloby není soud vázán návrhy účastníků, jak položky vypořádat, neboť z právního předpisu vyplývá určitý způsob vypořádání vztahu mezi účastníky. Může však vypořádat jen položky, které účastníci k vypořádání navrhli.

Při dokazování se ve vypořádacím řízení uplatní zásady týkající se sporného řízení. Některé důkazní prostředky budou připadat v úvahu častěji, zejm. znalecký posudek. Řízení o zrušení a vypořádání SJM a dokazování v něm je z velké části ovlivněno judikaturou.

ABSTRACT (resumé - anglická verze)

Proving in the process of termination and settlement of community property of spouses

This thesis deals with the issue of evidence in civil proceedings in the process of termination and settlement of community property of spouses, primarily from the point of view of civil procedural law. However, it is necessary to discuss briefly the issues of civil substantive law. Therefore, Chapter One analyses general questions about community property of spouses as a concept of civil substantive law – the formation, alteration, termination and settlement of community property.

The following chapters are listed according to the course of civil proceedings.

Chapter Two focuses on the commencement of civil proceedings and the trial.

Chapter Three concentrates on evidence. First, it answers some general questions about evidence and then it addresses the issue of evidence specifically in the process of termination and settlement of community property. Next it focuses on the stages and general principles of evidence, on the concept and the subject of proving and on individual means of proof. Subsequently, the thesis scrutinizes the position of the court and the parties to a case in the proving process and deals with the issue of burden

of allegation and burden of proof. Furthermore, the chapter summarizes the specifics of the process at issue.

Chapter Four considers decision as the outcome of the examination of facts and law by a court.

Regular and extraordinary remedial measures are discussed in Chapter Five.

In case that the obligated party does not fulfil its obligation voluntarily the next stage is the enforcement of the judgment which is dealt with in Chapter Six.

The thesis concludes that the process of termination and settlement of community property of spouses is described as the so-called *iudicium duplex*. This means that in this process both parties are in the position of a petitioner and a respondent. The court is not bound by the suggestions made by the parties in the claim how to settle the items, because a certain way of settlement results from legislation. However, the court can only settle the items that have been listed in the claim.

In the process of proving the principles for a contentious proceedings apply. Some of the means of proof are more likely to be used, especially expert's opinion. The process of termination and settlement of community property of spouses and the evidence in this process are significantly influenced by case law.

Klíčová slova:

společné jmění manželů

vypořádání

dokazování

Key words:

community property of spouses

settlement

evidence